

Geliş Tarihi / Received: 05/01/2024 Kabul Tarihi / Accepted: 19/03/2024

**MODERN DİL TARTIŞMALARI
BAĞLAMINDA HİSAR
DERGİSİ'NİN ÖZ TÜRKÇEYE
YAKLAŞIMI (1951-1980)**

IN THE CONTEXT OF MODERN
LANGUAGE DISCUSSIONS, HİSAR
JOURNAL'S APPROACH TO THE
CONCEPTS OF PURE TURKISH
(1951-1980)

Dr. Fuat DAĞTEKİN
Uzman Türkçe Öğretmeni
E-posta: dagtekinus@gmail.com
Orcid: 0000-0002-6205-2389

Öz

1951-1980 arası dönem yoğun dil tartışmalarıyla geçmiştir. Bu yılların Erken Cumhuriyet Dönemi olarak tasnif edilen 1923-1950 sonrasına denk gelmesi ve yoğunluğun artan bir ivme ile devam etmesinde iktidara henüz gelmiş Demokrat Parti (DP) ile Tek Parti Dönemi'nde iktidar olan Cumhuriyet Halk Partisi'nin (CHP) oynadığı roller son derece önemlidir. Dolayısıyla bu yoğunluğun ivme kazanmasında politik tutumların tartışma sahasına yansımalarının derin ve yer yer bunalımcı tesiri göz ardı edilemez. Bu manada basın ve yayın organları, özellikle dergicilik sahası dil tartışmaları için müreccah bir zemin olmuştur. Hisar dergisinin yazarları dil tartışmaları ekseninde kaleme aldıkları yazılarda dil muhafazakârlarının temel çıkış noktalarını ve konumlarını belirleyerek dile ilişkin neyin savaşını nasıl verdiklerini okuyucuya aktarma gayretinde olmuşlardır.

Bir önceki makalemizde Türk Dil Kurumu (TDK)'nun yayın organı Türk Dili dergisinde "dil devrimciliği"ni benimsemiş "öz Türkçe" taraftarlarının Osmanlı Türkçesine karşı söylemleri ve yaklaşımları ele alınmıştır¹. Bu makalede ise "dil muhafazakârlığı"nu benimsemiş yazarların Hisar dergisinde kaleme aldıkları yazılar vasıtasıyla "öz Türkçe"ye karşı hangi söylemleri ve yaklaşımları geliştirdikleri ele alınarak tahlil edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Hisar dergisi, öz Türkçe, dilde tasfiyecilik, dil tartışmaları.

Abstract

The period between 1951 and 1980 was marked by intense debates on language in Turkey. This period coincides with the Early Republican Era, which followed the single-party rule of the Republican People's Party (CHP) from 1923 to 1950. The Democratic Party (DP), which had just come to power, played a significant role in the increasing intensity of these debates.

Therefore, the deep and sometimes overwhelming effect of political attitudes in the acceleration of this intensity cannot be ignored. In this context, the press and broadcasting organs, especially the field of journalism, have been a thriving ground for language discussions. The writers of Hisar also conveyed to the reader what they are fighting for by determining their positions in the articles they wrote about the main starting points of language conservatives on the axis of language discussions.

In our previous article, the discourses and approaches of pure Turkish supporters who adopted "language revolutionism" towards Ottoman Turkish were discussed in the Turkish Dili magazine, the publication of the Turkish Language Association (TDK). In this article, it was tried to analyze which discourses and approaches the writers who adopted

¹ bk. (Dağtekin, 2022).

"linguistic conservatism" developed towards pure Turkish through the articles they wrote in Hisar magazine.

Keywords: Hisar magazine, pure Turkish, liquidationism in language, language debates.

GİRİŞ

1950 yılı Mart ayı itibarıyla yayın hayatına başlayan Hisar dergisinin yayım tarihi açısından iki dönemi bulunmaktadır. Derginin birinci dönemi 1950 Mart ayından 1957 Ocak ayına kadar olan yılları kapsarken ikinci dönem ise 1964-1980 arası yılları kapsar. Derginin kurucuları arasında Munis Faik Ozansoy, İlhan Geçer, Mehmet Çınarlı, Gültekin Sâmanoğlu, Mustafa Necati Karaer, Yahya Benekay, Fikret Sezgin, Hasan İzzet Arolat ve Osman Fehmi Özçelik gibi dönemin önemli fikir ve sanat adamlarının bulunduğu görülmektedir (Çınarlı, 1998: 127).

Hisar dergisi yönetimi, yayına başlarken yayımlanma amacına yönelik herhangi bir duyuru, bildirme ya da makale yayımlanmamışsa da derginin kurucuları yıllar sonra bir radyo programı vasıtasıyla Hisar'ın yayın hayatına niçin ve hangi saiklerle başladığına dair önemli birtakım bilgiler verir. Bu saikler şunlardır:

"1- Sanat bağımsız olmalı, yazar kalemini herhangi bir ideolojinin emrine vermemelidir. Sanatçı çevresiyle, içinde yaşadığı toplumun dertleri ve meseleleriyle ilgilenirken peşin hükümlere ve belli kalıplara bağlı kalmamalı, serbest olarak hareket etmelidir. 2- Sanat eseri millî bir karakter taşımalı, bir milletin edebiyatı o milletin ruhunu, mizacını ve özelliklerini yansıtmalıdır. 3- Sanatta yenilik eskiyle bütün bağları koparıp soysuzlaşmak demek değildir; sanatçı eskiyi tekrar etmemeli fakat eskiden güç ve destek almalıdır. 4- Edebiyatın dili halkın konuştuğu yaşayan Türkçedir. Türk dilinin özleşmesine ve sadeleşmesine çalışılmalı fakat Türkçeleşmiş, halka mal olmuş kelimeler dilden atılmamalı, dil ırkçılığı yapılmamalıdır" (Çınarlı, 1998: 127).

Bu noktada bu çalışmanın kapsamı gereği en çok dikkatimizi çeken ve Hisar dergisinde "öz Türkçe"ye ilişkin kanaatin mihengini oluşturan madde, dördüncü maddedir. Ayrıca "Hisarcılar" kavramının ortaya çıkış sebebi olarak bu maddeyi göstermek de mümkündür. Zira Mehmet Çınarlı; Hisar dergisinde 1970 yılında, Türk Dili dergisinde 1987 yılında yayımlanan yazılarında şunları kaleme alır:

"Hisar adı rastgele uydurulmuş değildir: Bir birleşme, bir toplanma, bir tesirli savunma anlamı var o kelimedede. Hisar adı, millî kültüre ihanet eden, millî değerleri yok etmeye çalışanlara, dilimizi, edebiyatımızı soysuzlaştırmayı gaye edinenlere karşı bir savaş çağrısıdır" (1970: 3).

"Bu dergiyi çıkaranlar Hisar'ın yabancı taklitçiliğine karşı millî sanatı, ideoloji baskısına karşı hür düşünceyi, dilde tasfiyeciliğe karşı yaşayan Türkçeyi savunmasını istemişlerdir. Bunların savunulacağı bir kale idi Hisar... Bir de şimdi bize Hisarcılar deniliyor. Edebiyat kitaplarında Hisarcılar diye adımız geçiyor. Eğer Kale deseydik Kaleciler diyeceklerdi. Bunu düşündük, Kale demekten sarfınazar ettik, Hisar dedik" (Çınarlı, 1987: 305).

Bu cümlelerden de anlaşıldığı üzere Hisar dergisini çıkaranlar derginin ismini özenle seçmişler ve kapsadığı anlamları düşüncelerine destek kılmışlardır. Bununla

beraber dergi mensupları, kendilerine “Hisarcılar” denilmesinden rahatsız olmamışlar, önceleri “Kale” olarak düşündükleri derginin ismini değiştirmekten imtina etmeyerek bir bakıma da dilde anlam estetiğine olan düşkünlüklerinin işaretlerini vermişlerdir.² Mehmet Çınarlı, Türk Dili’ndeki yazısının devamında ilk sayıda yayımlanması için derginin çıkış amaçlarına yönelik bir yazı yazmış olmasına rağmen Munis Faik Ozansoy’un telkinleri sonucu bu yazıyı niçin yayımlamadığını da sebebiyle birlikte izah eder (1987: 307).

Hisar dergisinin çekirdek kadrosunun daha isimlendirme sürecinden itibaren ne yapmak istediklerini beyan eden yukarıdaki ifadeler, dönemin TDK’sinin dilde tasfiye merkezli faaliyetlerine karşı bilinçli bir biçimde “savaşmak” isteğinin yansımasıdır. Mehmet Çınarlı’ya göre bu savaşta sanat parazitlerinden kurtulmak için Hisar, sığınabilecek bir kaledir (1964: 3). Zira bu mesele, Hisarcılar için millî bir meseledir. Hisar mensupları, TDK ve TDK’nin görüşlerini benimsemiş kalem sahiplerinin yaptıklarına, başka bir ifadeyle Türk dilinin ve edebiyatının “soysuzlaştırılmasına” karşı savaşmayı tercih ederler.³ Hisar, 1940’lı yıllarda özellikle Garip anlayışı yüzünden Türk edebiyatının gelenekle zayıflayan bağını yeniden güçlendirmek, yazdıklarını sanatseverlere ve edebiyatseverlere ulaştırmak, sanat ve edebiyat hayatına seviye getirmek, “kökü mazide olan atı” çizgisinde eserler vermek, sosyalist sanat anlayışına karşı bir sanat hareketi oluşturmak gibi amaçlar da ortaya koyar. Dergi, bu amaçlardan hiçbir zaman taviz vermemiş ve bu ilkeli duruştan dolayı ise Talat Sait Halman tarafından 1950-1975 arası “Hisar Çığırtı” olarak nitelendirilmiştir (Emiroğlu, 2009: 1309).

Dile müdahale edilmesini kesin bir biçimde reddeden ve bu müdahalelerin dilimizi fakirleştirdiği düşüncesini savunan Hisarcılar, kök manada yenileşmeye, özleşmeye, kabul edilebilir değişmeye karşı çıkmazlar ancak bu yolda tercih edilen yönteme, tasfiyeci ve “uydurmacı” anlayışa tepki gösterirler. Hisarcılar hem edebî topluluklara hem de genel kitlelere bu kırmızı çizgilerini bildirerek dil ve kültür dünyamızı bilhassa sosyalist/komünist edebiyatın etkilerine karşı⁴ bir “hisar” savunması yapar gibi korumayı ve bu yolda “savaşmayı” şiar edinir. İşte Hisarcılar bu “savaşta” tabii gelişimin zıddına müdahalelerle ortaya atılan ve “öz Türkçe” diye ifadesini bulan kavramın karşıtı hükmünde olan bir cephe açarak “mürekkeplerinin son damlasına kadar” savaşmış ve derginin yayımlandığı süre içinde topluma göreceli bir etki sağlayarak sosyalist/komünist edebiyatın tesirlerini kırma vazifesini icra etmiştir. Dolayısıyla Hisar için Türk dergicilik dünyasının önemli bir başrol oyuncusudur, demek imkân dahilindedir. Zira 7 yıllık bir aradan sonra 1964 Ocak ayı itibarıyla tekrar çıkmaya başlayan derginin suskun kaldığı dönemlerde kendilerine derginin neden çıkmadığına dair çok soru sorulduğu, hatta muarızlarının bile Hisar’ın

² Derginin kurucuları futbol sporunun bir terimi olan “Kaleci” şeklinde anılmak istememiş olmalıdır. Böylece muhtemel bir istihzanın önüne geçmeye çalışmışlardır.

³ “Savaşmak” kelimesi tasfiyeyi ve dilde devrimciliği benimsemiş üyeler tarafından da TDK kurultaylarında sıklıkla kullanılmıştır. (Geniş bilgi için bk. Dağtekin, 2022a).

⁴ Abdullah Yıldız tezinin giriş kısmındaki “Garip, Mavi, II. Yeni ve sosyalist şiir karşısında geleneği ve Anadolu kültürünü öne çıkaran Hisarcılar hakkında böyle bir çalışma yapılmamıştır.” (2018: V) ifadesiyle Hisar dergisi ve onun mensupları hakkında akademik çalışmaların noksanlığına işaret etmiştir ki bu tespit son derece isabetlidir.

çıkamamasını eksiklik olarak gördüklerini açık kalplilikle dile getirmekten kendilerini alamadıkları Mehmet Çınarlı tarafından dile getirilmiş ve kayıt altına alınmıştır (1964: 3).

Bu hâl, derginin sanatseverler ve edebiyatseverler arasındaki şöhretini ve başrol sıfatını pekiştiren bir vakıadır. Bununla birlikte derginin yalnızca edebî kaygılarla çıkartılmış olması ve yazarlarının her biri profesyonel kalem sahipleri olmalarına rağmen dergiyi çıkarmada sergiledikleri “amatör ruhun” satır aralarına yansması da dikkate şayandır. Zira bu ruh her ne kadar bu işi şöhret ve zenginlik kaygılarıyla yapmamış olsalar da toplumun nezdindeki haklı şöhretlerinin pekiştireci hükmündedir. Dergi tarafından düzenlenen “Edebiyat Günü” başlıklı umuma açık etkinlikte Mehmet Çınarlı, bu ruha dair şunları kaydeder:

“Hisar gibi bir dergi insana ne şöhret getirir ne de para. Böyle bir dergiyi çıkarmanın biricik zevki, yeni çıkmış, tertemiz bir sayıyı elinize alıp ‘İşte güzel bir sayı daha çıkardık’ diyebilmektir. Biz 5 sene en çok bu zevki tatmak için çalıştık. Yazı yazarken, tashih ve mizanpaj yaparken, karda kışta koltuğumuza alıp bayi bayi dağıtırken biricik emelimiz yeni bir sayıyı daha görebilmektir.” (1955: 4-5).

Öz Türkçe Akımının Hisar’dan Görünüşü

Türk Dil Kurumu (TDK)’nin yayını güncel Türkçe Sözlük’te “öz Türkçe” maddesi için *“Tüm yabancı kelime ve kurallardan arındırılmış Türkçe”* anlamının verildiği görülmektedir. Dolayısıyla verilen bu anlam, bütün yabancı kelimelerin Türkçeden tasfiyesi ve Türkçe kökenli kelimelerden başkasına hayat hakkı verilmemesini de bünyesinde tabii olarak barındırır.

TDK’nin kurulmasının akabinde yapılan ilk kurultayda gündem olmaya başlayan “öz Türkçe” tabirine Osmanlı Türkçesi karşıtlığı ekseninde bir anlam verilmiş ve bu tabir, tasfiyecilik bakış açısının da tesiriyle Türkçede bulunan özellikle Arapça ve Farsça asıllı kelimelerin dilden atılması çalışmalarında âdeta sihirli terimlerden biri olmuştur.

İlk kurultayın akabinde hızla ve baş döndürücü bir şekilde yapılan kelime tarama çalışmaları, bilimsel tutumun geride kaldığı bir anlayışla başlamıştır (Korkmaz, 2007: 339). Bu çerçevede, Osmanlı Türkçesinin izlerini hızla silme hedefiyle öz Türkçeleştirme yapıldığına açık seçik şahit olunmaktadır.

Dilde muhafazakâr anlayışı benimseyen kesim ise bu yönetime son derece karşı durarak dilde tabii gelişimi ve değişimi savunmaları sebebiyle dil tartışmaları, daha önceki asırdaki tartışmaların merkezindeki sadeleşme teriminden uzaklaşarak yeni bir zemin kazanmıştır. Artık yeni süreçte öz Türkçeciler ile öz Türkçeci olmayanların *“dil savaşı” vardır*. Yukarıda serencamına kısaca değindiğimiz Hisar dergisi de dilde tasfiyeciliğe ve bu anlayışın çıktısı olan öz Türkçeciliğe karşı tutumunu yayınlarına aksettirerek tabii gelişim ve değişimden yana olduklarını kamuoyuyla paylaşmıştır.

Hisar dergisinde dile ilişkin yazılar, derginin 12. sayısından itibaren yayımlanmaya başlamıştır. Bunda DP’nin 14 Mayıs 1950 genel seçimlerini kazanarak iktidara gelmesiyle birlikte dilde muhafazakâr kesimin siyaseten rahatlamasının büyük rolü olduğu aşikârdır. Zira DP’nin iktidara gelir gelmez ele aldığı konulardan

biri de dile ait TDK menşeli kararların ortadan kaldırılması iradesidir (Geniş bilgi için bk. Dağtekin, 2022a).

Hisar dergisinde dille ilgili ilk yazı Munis Faik Ozansoy'a aittir. Yazı ve konuşma dilinde ikiliğin ortadan kalkması için çaba sarf eden ve Genç Kalemler ile başlayan akımın dil bilginleri yüzünden sonuca ulaşamadığını savunan yazar, Türk Dil Kurumuna da işaret ederek dil bilginleri tarafından konulan ölçülerin değil onu kullananların dil zevkinin belirleyici olduğunu, dil bilginlerinin dili düzeltmeyeceği gibi bozabileceklerini de ifade eder. (1951: 3). Yazar, dili yapanın dil kurumları değil zaman olduğunu ve uydurma⁵ kelimelerle yazılanların muhatapsız mektuplardan farksız olduklarını da savunur (1952: 3).

Mehmet Kaplan da dilin ruhun ifade vasıtası olduğunu belirterek bu yönüyle onun psikolojik bir vakıa olduğunu yazar. Dili çeşitli şartlar sağlandıktan sonra fertlerin değiştirebileceğini savunan yazar, ihtiyaç duyulmayan yeni bir kelimeyi toplumun benimsemeyeceğini söyleyerek bunun tabii bir yönünün olduğuna işaret eder. Yazar, "öz Türkçe" vb. faaliyetleri ilkel kavimlerin sihirle tabiata hükmetme çabalarına benzeterek bunun dil sahasındaki cehaletten kaynaklandığını savunur (1952a: 3-4).

Kaplan'ın, Nurullah Ataç'ı sert sayılabilecek bir şekilde eleştirdiği de görülür. "öz Türkçe" davasını güdenlerin yanlış bir milliyetçilik fikrinden hareket ettiklerini yazan Kaplan, Nurullah Ataç ve onun yolundan gidenlerin "öz Türkçe"yi Batı medeniyetini benimsemek için savunduklarına işaret ederek Ataç ve onun yolundan gidenlerin Arapça ve Farsça kelimelerin yaşamaya devam etmesi hâlinde yeni nesillerin eski kitapları okuyabileceklerini ve böylece Batı medeniyetini benimsemeyecekleri endişesini taşıdıklarını ifade eder. Kaplan, Ataç ve onun gibi düşünenlerin "öz Türkçe" yazılmış eserler verildiğinde ve mektep diline hâkim olduğunda yeni nesillerin maziyi unutabileceklerini ve Batı'ya bağlanacaklarını düşündüklerini ifade ederek "öz Türkçe" faaliyetinin başka bir izahının olmadığını söyler. Kaplan, Ataç'ın mefhumları kavramak için kelimelerin kökünü ve soyunu bilmek gerektiği biçimindeki fikrinin çürük bir skolastik zihniyet olduğunu ve kelimelerin kökeninin halkın gündeminde olmadığını, bu meselenin dil âlimlerini alakadar ettiğini yazar.⁶ Mehmet Kaplan, dilin gaye değil vasıta olduğunu dille oynamanın sıhhatli bir düşünce olmadığını savunarak yazısını noktalar (1952b: 6-7).

⁵ Geoffrey Lewis, "uydurma" ile ilgili şu anekdotu aktarır: "TDK'nin Teknik Terimler Komisyonu'nun danışmanı olan Nihad Sâmî Banarlı 1949 yılındaki Altıncı Kurultay'da vuku bulan ama tutanaklara geçmeyen bir olayı anlatır. Üyelerden, yeni teknik terimlerin oluşturulmasına hâkim olan ilke hakkında bir soru gelir. Soruyu takip eden mahcup sessizliği nihayet, Dil Bilim ve Etimoloji Komisyonu'nun başkanı Saim Ali Dilemre bozar. Dil doktoru değil ama cana yakın bir tıp doktoru olarak sessizliğe daha fazla dayanamamıştır: Arkadaşlar, kem küm etmeyelim. Bizim prensibimiz mirensibimiz yoktu, uyduruyorduk!" (2007: 147.)

⁶ Sedat Balyemez, yaptığı bir çalışmada Nurullah Ataç'ın yazılarında kullandığı 873 kelimeyi tarayarak son tahlilde ona ait olan yalnızca 39 kelimenin güncel Türkçe Sözlük'te madde başı olarak kalabildiğini ve bu sayının en çok 48 olabileceğini yazar. Yine aynı çalışmada Ataç'ın eski köklerle türettiği sözcüklerin bugün tutunmadığı notu da düşülmüştür. Dolayısıyla bu sonuç, Mehmet Kaplan'ın eleştirilerinin bir zemini olduğunu göstermektedir. (2021: 248).

Mehmet Kaplan'ın Türk edebiyatını asıl metinlerinden okuyanların, eskiyi çok iyi bilenlerin ve hakiki bir tarih şuuruna sahip olanların maziye tekrar dönmenin mümkün olmadığını herkesten daha iyi idrak edebildiklerini savunduğu da görülür (1953: 4-5). Kendisi ile yapılan bir röportajda ise Mehmet Kaplan, "öz Türkçe" akımını ilme ve kültüre aykırı bulduğunu belirterek bu çabaların bin yıllık bir mazinin eseri olan medeniyet dilini bozmaktan başka bir işe yaramadığını, öz Türkçecilerin başarısız olacaklarını savunur (Uzer, 1953: 10-11).

Hisar'da "öz Türkçe"yi savunanların da dönem dönem yazılarının çıktığı hesaba katıldığında dergi yönetiminin bu konuyu ilmî zeminde ve demokratik usullerle tartışmak taraftarı olduğu ifade edilebilir. Bu minvaldeki yazılardan biri TDK'de uzun yıllar genel yazmanlık yapmış Cahit Külebi'nin bir yazısıdır. Külebi, mezkûr yazısında düşünme kıtlığından kurtulmayı eski harflerin öğrenilmesi şartına bağlamayı tasvip etmediğini, aksi hâlde Tanzimat Dönemi'nde yetişenlerin hepsinin büyük bir düşünür ve eşsiz bir sanatkâr olması lazım geldiğini ancak durumun böyle olmadığını savunarak eserlerinin köklerinde Latin-Yunan düşüncesi olan Batılılar gibi düşünmenin çare olduğunu belirtir (1953: 3).

Türkçenin yabancı kelimelerle ödünç süslerden sıyrıldıkça şahsiyetini kazanıp güzelleştiğini ancak Türkçenin tabii güzelliğini uydurma veya ödünç süslerle örtmek ne kadar hata ise onu çirliçiplak bırakmanın da hata olduğunu ifade eden Munis Faik Ozansoy, tasfiyeciliği eleştirir. 1932 yılında başlayan yenileşme sürecinde hâlâ bir Türk nesrinin meydana gelmediğini savunan yazar, yeknesaklığın nesrimizi esir aldığına işaret ederek cümlelerin bildirme ekiyle (-Dir) bitmesinin dilimizin zafiyeti olduğunu belirtir. Ozansoy, Cenab Şahabeddin'in ki'li cümlelerle daha önce bu yeknesaklığı aştığını belirterek onun nesirciliğinin örnek alınmamasını talihsizlik olarak niteler. (1953: 3). Bu noktada anlaşılan o ki Hisarcılar aslında sadeleşme ve yenileşme ihtiyacının farkındadırlar ancak dil devrimcilerinin dolayısıyla dönemin TDK'sinin yöntemini ve tasfiyeci tutumunu benimsemezler.

Munis Faik'in bu yazısından sonra uzunca sayılabilecek bir süre dil konulu bir yazının yayımlanmaması Hisar için bu konunun bir numaralı mesele olmadığı intibasını uyandırır da bu, onların konuyu önemsiz gördüklerine hamledilemez. Bu durum, Hisarcıların tartışmaları sürece yayma ve toplumu dil açısından bölmeme düşüncelerinin bir yansıması olabilir. Zira dil tartışmalarının zaman zaman bunaltıcı tesirlerinin olduğuna da şahit olunmuştur.

Hisar'ın 48. sayısına bakıldığında İbrahim Zeki Burdurlu'nun eserler üzerinde yapılan sadeleştirmeleri eleştirdiği ve kelimelerle düşüncenin arasında kuvvetli bir bağ olduğunu ifade ettiği görülür. Yazar, Halit Ziya Uşaklıgil'in kendi eserlerinde bizzat yaptığı sadeleştirmelerde çoğu kez ilk anlamı ve düşünce yapısını bozduğunu da savunur (1954a: 8-9). Burdurlu örneğinden hareketle denilebilir ki dönemin kalem sahipleri, öz Türkçeleştirme konusunda düşünme eyleminin geri planda bırakılmasını tasvip etmemişlerdir. Yine aynı yazarın bir başka yazısında düşünce âleminin tam bir ifadesi olan özel cümle yapısının bir yazarın yazış özelliğini meydana getirdiği ifade edilmektedir (1954b: 12-13). Hisarcılar, böylece kelime seçimlerinden cümle yapılarına kadar dil faaliyetlerinin düşünme eylemiyle sıkı ilişkisine dikkat çekerler.

Kelimelerde menşe ayrımı yapma akımının aslında dilimizi hakir görmekten kaynaklandığını ifade eden Munis Faik Ozansoy, gelinen noktada Türkçenin kabile dillerinin yavanlığına düştüğünü, devrik cümle ve nesirde konuşur gibi yazma akımıyla Türkçenin hayatına kastedildiğini savunur (1954: 3). Yazar, böylece kelimelerin kökeni üzerinden başlatılan tasfiyecilik ile eş zamanlı başlayan “öz Türkçe” akımının zararlı olduğuna işaret etmiş olur ve bunun “*dilde soysuzlaşma*” olduğunu düşünür.

Munis Faik'in bu yazısından sonra 75 sayı çıkan Hisar dergisinin ilk döneminde “öz Türkçe”nin konu edinildiği başka bir yazı yayımlanmamıştır. Bu durum, Hisarcılar nezdinde zararlı ve yıkıcı olan sosyalist/komünist merkezli faaliyetlere karşı duruşu öncelimenin de bir yansımasıdır. Mehmet Çınarlı, derginin ikinci döneminin başlangıcı olan 1964 yılındaki ilk sayıda şunları yazar:

“Sanatı şu veya bu maksat için maske olarak kullananlardan memleketimiz bugüne kadar çok çekti; bugün de çekmektedir. Sanatın, yazarlığın ciddi bir iş olduğunu unutanların sayısı bugün dünkünden daha fazla. Sadece şöhret peşinde koşanların bu memleketin diline ve zevkine indirdikleri darbeler hızını ve şiddetini gittikçe artırıyor. İşte Hisar, bu sanat parazitlerinden kurtulmak, onlarla savaşmak isteyenlerin sığınabilecekleri bir kaledir” (1964: 3).

Çınarlı'nın bu ifadeleri ikinci dönemine başlayan Hisar'ın muarızlarına karşı daha faal ve yer yer de daha sert bir karşı çıkışı benimseyeceğinin işareti olarak da yorumlanmaya müsaittir.

Bu dönemdeki ilk dil merkezli yazıda kullanılan “*sadeleştirme*” teriminin değişime uğrayarak “öz Türkçe” anlamında kullanılmaya başlandığının işaretleri de görülür. Mustafa Necati Karaer, belirtilen sebepler dışında yapılan sadeleştirmelerin Batı dillerinden akışı hızlandırdığını, Osmanlıca kelimelerin bir yandan atılırken gelen Batı kaynaklı yeni kelimelere kulak asılmadığını belirtir (1964a: 15). Karaer, aslında bir bakıma Genç Kalemler'in anladığı sadeleştirme ile 1960'larda yapılan sadeleştirme arasındaki anlam ve eylem farkına da işaret eder. Dolayısıyla yeni tip sadeleştirmenin aslında tasfiyecilikten başka bir şey olmadığı gibi yerlerine teklif edilemeyen ya da edilse de toplumda tutunamayan “öz Türkçe” eseri kelimeler yüzünden Batı kaynaklı kelimelerin Türkçeyi istilasına zemin hazırlandığı sonucuna varılabilmektedir.

Mustafa Necati Karaer yazısının ilerleyen bölümlerinde kabul edilebilir ölçüdeki kelime uydurma işinin zenginleşen diller için kaçınılmaz olduğunu ancak bilinçsizce yapılan uydurmaların da haklı kaygıları peşinden getirdiğini ifade ederek özleştirmecilerin yönteminde sorun olduğunu, dilin belirli kurallar çerçevesinde aslına dönmeye, kendi kelimelerini yapmasına karşı olmadıklarını okuyucuya satır aralarında hissettirir. (1964a: 17). Nurullah Ataç ile ilgili de bir bahis açarak onun zamanı aşırılıklara kalma tutkusunu sebebiyle teklif ettiği “öz Türkçe” kelimelerin tutmayacağını anladığında hemen bu kelimelerden vazgeçtiğini ifade eden Karaer, öz Türkçeleştirme faaliyetindeki bazı psikolojik amilleri kendi düşüncesine göre tahlil de etmiş olur (1964a: 17-21). Karaer, şiir diline girmeye başlayan “öz Türkçe” “*tüm, özgür, yaşantı*”⁷ gibi kelimelerin kullanılmasını da eleştirir (1964b: 8-9).

⁷ Geoffrey Lewis, *Trajik Başarı-Türk Dil Reformu* adlı kitabında bu kelimelerle ilgili birtakım notlar düşmüştür. “Özgür” kelimesinin Nurullah Ataç tarafından “özgür” olarak düşünülmüş olabileceğini

Munis Faik Ozansoy, Türkçede özleşme akımının Genç Kalemler ile başladığını ancak onların meselesinin kelime tasfiyeciliği değil yabancı dil kurallarının tasfiyesi olduğunu belirttiikten sonra büyük yazarların gerçek manada özleşmeye inanmadıklarından bu davanın “dil simsarları”nın elinde kalmasına hayıflanır. Ozansoy, önceleri özleşmeye çok direnen Süleyman Nazif ve Cenab Şahabeddin’in bile zamanla bilinçaltılarında bu konuyu çözdüklerini ifade eder (1964a: 3). Dolayısıyla yazara göre sadeleştirme ve özleşmenin 1911 tarihli kimliği Hisar için kırmızı çizgidir.

Yukarıda da belirtildiği üzere Hisar dergisinde “öz Türkçe”yi savunanlar da kendilerine zaman zaman yer bulmuşlardır. Bunlardan biri olan Turgut Özakman; yabancı kelimenin yabancı asker gibi olduğunu, dilin arınması gerektiğini, bu yolda yanlışlıklar ve aşırıkların olmasının da tabii olduğunu savunur (1964a: 9).

“öz Türkçe” ile dil devrimini bir gören dönemin TDK’sinin ve çevresinin yanlılığı içinde olduğuna işaret eden Faruk Kadri Timurtaş, dilde devrimin değil, bilimsel manada bir ıslahatın olabileceğini, Atatürk’ün dili millileştirme düşüncesinin de aslında bu olduğunu hatta TDK çevresine mensup bazı kalemlerin de ıslahat terimini öne çıkarmaya başladıklarını ifade eder. Yazar, dilde birdenbire ve kökten değişim olamayacağı için devrim teriminin kullanılmasını sakıncalı bulur. Yazar, dilin sadeleşmesi ve özleşmesi ile çağdaş medeniyet seviyesine çıkmasının zamanın ilim, fen, teknik, edebiyat, felsefe ve sanat alanlarındaki mefhumları anlatabilecek yetkinliğe getirmek anlamına geldiğini savunur (1964a: 11). Timurtaş, dil bilginlerinin terim yapılırken ilgili bilim adamlarına yardımcı olabileceğini, yeni kelimeleri ise halkın meydana getirebileceğini, dil bilginlerinin işinin inceleme, tespit ve yanlışları düzeltme olduğunu ifade eder (1964b: 12).

Timurtaş, dil davasında yabancı dillerin tesirinden kurtulup dili sadeleştirmek ve çağdaş bir yapıya kavuşturmak konusunda herkesin görüş birliğinde olduğunu ifade ederek sorun alanlarını şöyle belirler:

- Aşırı akım ve görüşler sebebiyle bu işin çıkmaza girmesi,
- Dili sadeleştirme ve özleştirmede sınırların belli olmaması,

---

akabinde ahenk açısından ü sesinin düşürülmesini tercih etmiş olduğunu ifade ederek “kendinin gürlüğü”nün “özgür” [hür, (F.D.)] anlamına gelmesinin oldukça zor olduğunu belirtir. Yazar, bileşik sözcüklerin bir kısmında bileştirilen sözcüklerin sözlük anlamlarından uzaklaştığını, bu bileşenlerin anlamlarına dair bilginin bileşik kelimenin anlamını belirlemede yardımcı olmaması anlamına geldiğini bunun kendine ait tarihi olan doğal kelimelerde umulabileceğini ancak bir kişinin bilinçli bir şekilde icat ettiği bir kelime için bu durumun söz konusu olamayacağını ifade eder. Yazar, “yaşantı” kelimesi içinse sonu “-(I)nt(I)” eki ile biten “bulantı, boğuntu, çalkantı, kaşıntı, tiksinti, üzüntü” gibi bazı kelimelerin hoş olmayan düşünceleri ifade ettiğini, söz konusu kelimenin, kelimeyi türetenler tarafından “hayat tecrübesi” anlamına gelmesini umduklarını ancak “yaşantı” kelimesinin bu anlamıyla yukarıdaki açıklamalar sebebiyle yaygınlık kazanamadığını, “yaşantı” kelimesinin bu kelimeyi sevmeyenlerce “hayat tecrübesi” olarak değil “hayat bozması” anlamını taşıdığına inandıklarını belirtir. Bununla beraber Lewis, sonu “-(I)nt(I)” ile biten her kelimenin “gezinti” kelimesi örneğinden hareketle nahoş olmadığını ancak olumlu anlamının çok nadir olduğunu yazar. (2007: 164/168).

- Halkın bildiği kelimelerin hatta aslı Türkçe olan kelimelerin bile bilgisizlik sebebiyle atılması,
- Her önüne gelenin rastgele kelimeler ileri sürme yetkisini kendinde bulması,
- Uydurmacılık (ek ve köklerin yanlış veya ölü olup gramere aykırı olması),
- Yaşayan halk diline önem verilmemesi,
- Genel kelimelerle terimlerin birbirine yaklaştırılması,
- Tabii dille suni dilin arasındaki farkların iyice anlaşılması.

Yazar, sadeleştirmeden anlaşılması gerekenin konuşma dili ile yazı dili arasındaki ayrılığı ortadan kaldırmak olduğunu altını çizerek yazısını sonlandırır (Timurtaş, 1964c: 7).

Osmanlıcanın karma bir dil olduğunu düşünen Munis Faik Ozansoy ise bu dilin bir imparatorluk dili olmasından ötürü onun iç yapısını yansıttığını, bu hâlin ulusal bir dil bütünlüğü kazanmada engel olsa da kendi içinde tutarlı ve sağlam olduğunu ifade eder. Yazar, özleştirme yolunda Osmanlıca'yı topyekûn kenara atmanın mümkün olmadığını, onun mantık sistemini koruyarak çeviri anlamına gelecek şekilde sadeleştirmenin de imkânsız olduğunu, bu yolu benimseyenlerin ise "öz Türkçe" yazdıkları yanılışına ve devrik cümle "sapıklığı"na düştüklerini ve "soysuzlaşma"nın en korkunç belirtilerinin böylece görüldüğünü söyler. Ozansoy, devrik cümle örgüsü sebebiyle gitgide Rumeli ağzı ile konuşup yazma tehlikesinin belirlediğini ifade ederek devrik cümlelerin mimarı Nurullah Ataç'ı sert biçimde eleştirir (1964b: 3).

"Öz Türkçe" taraftarı olan Turgut Özakman ise kendisine mektupla soru soran bir gence yazdığı cevapta bütün yabancı kelimelerin atılmasının mümkün olmadığını, onları olabildiğince temizlemek ve ayıklamak amacını taşıdıklarını ifade ettikten sonra sadeleşme akımının benimsediği ölçünün yazı diline uygulanmasının sorun alanı olduğunu ancak gelenen noktada salt kelime meselesinde kalınmayarak yeni bir evreye girildiğini ve söz dizimi, etimoloji, deyiş, dil estetiği, dil mantığı alanlarının da artık devreye girdiğini yazar. (1964b: 14-15). Bu noktada Özakman'ın yeni bir evreye girildiğini belirtmesi önemli olup bu evreye girişte Hisar dergisinin sanat, fikir ve dil anlayışı çerçevesinde yayımlanan yazı külliyyatının da önemli yer tuttuğu öne sürülebilir. Zira eleştirinin kalitesi, yapıp edileceklerin de kalitesini belirleyen önemli bir ölçüttür.

Faruk Kadri Timurtaş, Hisar'da yayımlanan 1965 yılının ilk dil konulu yazısında Türkçenin henüz etimolojik bir sözlüğünün olmadığı bir ortamda kelime atma işleminin yapılmaması gerektiğini, telaffuz, şekil ve anlam değişikliğine uğramış, kendisiyle deyimler ve birleşik şekiller meydana getirilmiş yabancı asıllı kelimenin artık o dilin malı sayıldığını ifade eder (1965a: 18/26).

"Çirkin Türkçe" adlı uzunca yazısıyla öz Türkçecilerin ve Nurullah Ataç'ın yaptıklarını çok sert bir biçimde eleştiren Selahattin Batu, *yapıt, betik, yaşam, açmaz, beğeni, öykünmek, koşul, vb.* kelimelerin kullanılmasına alaysılama yolunu da kullanarak karşı çıkar. Uydurmacılığın tatsızlık olduğuna dikkat çeken Batu, Kutadgu

Bilig ve Dîvânu Lügâti't-Türk'ün sayfalarının karıştırılarak değil, mevcut anda yaşayan dilin içine girilerek Türkçenin güzelliklerinin aranıp bulunabileceğini belirtir. Yazar, öz Türkçecilerin soy Türkçeyi unutarak onu geçmişin kabalığına ve ilkelliğine döndürmeye çalıştıkları suçlamasında da bulunur. (1965a: 3-5). Bu satırların ve genel manada yazının kendisinden sadır olduğu Selahattin Batu'nun yazdıkları, 1960 askerî darbesinin hemen akabinde yapılan Dokuzuncu Türk Dil Kurultayının açılış konuşmasında ateşli bir biçimde mezkûr darbeyi savunup ona "*büyük devrim*" diyerek övdüğü ve DP iktidarını sert bir biçimde eleştirdiği düşünülürken oldukça dikkate şayandır (Dağtekin, 2022a: 102-103). Zira çok değil beş yıl içinde farklı bir Selahattin Batu portresi Hisar'daki bu yazıya olabildiğince yansımıştır.

Mehmet Çınarlı, Falih Rıfkı Atay'ın yazılarına yer verdiği tanıtma yazısında onun ilk olarak "*Çift Dil*" adlı yazısını yayımlar. Atay, bu yazıda kısaca dil devriminin bütün safhalarında bulunduğunu, dilde ırkçılık olamayacağını, imparatorluk sahibi Türklerin dilinin de bu özelliğine muvafık olmasının normal olduğu düşüncesini taşıdığını, özleştirme pahasına dilin anlatış gücünün azaltılmasının taraftarı olmadığını ifade eder. Çınarlı'nın tanıtma yazısına konu ettiği Atay'ın ikinci yazısı "*Türk*" başlığını taşır. Atay, bu yazıda ise kısaca Türk kanından gelmediği hâlde Türklüğe büyük hizmetleri olan kimseler olduğu gibi yabancı asıllı olsa da Türkçeye hizmet eden kelimeler olduğunu ve onların tasfiyesinin imkânsız olduğunu savunur. Atay, yazısının devamında dil devriminin olduğunu, gramerin Türkçeleştirdiğini, gereksiz yabancı kelimelerin ayıklanıp atılmaya devam ettiğini yazarak Türkçenin asırlarca başka dillere kelime verip onlardan kelime aldığını ve buna devam edeceğini ifade eder. Çınarlı, yazısında son olarak Selahattin Batu'nun Türk Dili'nde yayımlanan "*Ataç ve Türk Dili*" başlıklı yazısını tanıtır. Batu'nun bu yazısında Ataç'ın ve onun "*çömezleri*"nin dil anlayışına karşı çıktığını ifade eden Çınarlı, Selahattin Batu'nun hâlihazırda Türk Dili dergisinin yazı kurulu üyesi olduğunu hatırlatarak Kurum içinde aşırılıktan rahatsız olanların varlığına işaret eder (1965a: 16-18). Nurettin Sevin'in de Batu ile aynı fikri taşıdığı, kelime türetmede Türkçenin ses zenginliğinden faydalanılması gerektiği konulu yazısında müşahede edilmiştir (1965a: 16-17). Hisar dergisinin ertesi sayısında yine Mehmet Çınarlı, Selahattin Batu'nun Türk Dili'nde yayımlanan "*Ataç ve Türk Dili*" başlıklı yazısı sebebiyle TDK çevresi tarafından suçlanınca bir açıklama⁸ yayımlamak zorunda kalmasını eleştirerek Selahattin Batu'ya dergilerinde yer vermektan imtina etmeyeceklerini belirtir (1965b: 3-4).

Bu çağrıya olumlu yanıt veren Selahattin Batu'nun Hisar'ın ertesi sayısında yayımlanan yazısında Türkçenin bozulmaya doğru gittiğini, her önüne gelenin Türkçeye dilediğini yapma yetkisini kendinde bulduğunu, Türkçenin tadını almış kelimelerin tasfiye edilerek yerine tatsız tuzsuz uydurmaların konulmasına, gramer kurallarının yok edilmesine, kaba kelimelerin sanat diline yerleştirilmeye çalışılmasına karşı çıktığını, yabancı asıllı kelimelere [Arapça ve Farsça asıllı kelimeler kastediliyor. (F.D.)] karşı fanatiklik seviyesine geldiğini ifade eder. Yazar, uydurmacılığın özleştirme çabası sanılmasını yadırgayarak ve ölçsüzlüğün hastalık hâlini aldığı tespitini de yaparak bu akıntının Atatürk'çe bir tutumla üstesinden

⁸ Selahattin Batu'nun açıklaması Türk Dili dergisinin 1965 yılı Mart ayı sayısında yazarın "*Dil'in Büyüsü*" adlı yazısının sonunda yayımlanmıştır.

gelinebileceğini ifade eder (1965b: 7-9). Selahattin Batu, "Atatürk'çe tutum" ifadesiyle dönemin TDK'sinin Atatürk'ün yolundan ayrıldığı eleştirisini böylece satır arasına işlemiş olur.

Selahattin Batu'nun gelinen noktada, öz Türkçecilerin kalesi olan Türk Dili dergisinin gayelerini artık paylaşmadığı bu seri yazılarından anlaşılmaktadır. Yazarın, Hisar'ın ertesi nüshasında kaleme aldığı ve baş yazı muamelesi yapılarak ilk sayfada yayımlanan bir diğer yazısının da evvelki yazılarda işlenen fikri tahkim ettiği görülmektedir. Batu, bu yazısında Varlık dergisinin Nisan-1965 tarihli sayısında kendisine sert eleştirilerde bulunan Oktay Akbal'a bazı cevaplar verir. Batu; zevksiz, çirkin, mantıksız uydurmaların dili yıkacağını ifade ettikten sonra "Hacivat lehçesi"ne geçmiş ağdalı kelimelerden kurtulmak gerektiğini savunarak tasfiyenin sınırını ortaya koyar ve yazının sonunda Oktay Akbal'ı ciddiyete davet eder (1965c: 3-4).

Munis Faik Ozansoy ise dille alakalı bir yazısında TDK'nin içinde çıkan isyanın önemine dikkat çekerek Suut Kemal Yetkin ve Selahattin Batu gibi TDK'nin iki ünlü temsilcisinin, dile verdikleri zararlara karşı TDK'ye ve çevresine "yeter" dediklerini ifade ederek Falih Rıfkı Atay'a karşı Türk Dili'nde yazılan öfkeli bir yazıyı⁹ tenkit eder. Ozansoy, dil devriminin bütün safhalarına şahitlik eden Atay'ın Dünya gazetesinde yayımlanan ve bir ay sonra da Hisar'da iktibas edilen "Öfke" adlı yazısını gündeme taşıyarak onun özleştirmeciliğin dili kısırlaştırdığını savunduğunu belirtir. Yazara göre Atay, "köylü ağzı"ndan başka bilgi kaynağı olmayan TDK'ye ve icraatlarına "hayır" demıştır. (1965: 3-4).

TDK ile eylem ve söylem çatışması yaşamaya başlayan ve geçmiş dönemde bu kurumda hatırı sayılır bir yerde olan Selahattin Batu, Hisar'da yayımlanan başka bir yazısında "şey" kelimesinin Türkçeden atılarak yerine "nen" kelimesinin ihdas edilmeye çalışılmasını eleştirir. Yazar, "şey" kelimesinin düşünme eylemimize dâhil olan bir kelime olmasına karşılık "nen" kelimesinin böyle bir özelliğinin olmadığını savunur. Yazar, devrimciliğin her şeyi yapabilmek şeklinde yorumlanmasını eleştirerek dil işinin bilgi işi olduğunu ifade eder (1965ç: 8-9).

Nurettin Sevin de dil zevkini konu edinerek yeni kelimelere karşı olmadığını, "çirkin sesleri" henüz ilmin ve onun araçlarının olmadığı ortamda yonta yonta kendi üstün estetiğine uydurmasını bilen Türk milletinin bu zevki tekrar hayata geçirerek yeni kelimelerden uygun gördüğünü titizlikle seçebileceğini belirtir. (1965b: 16-18). Nurettin Sevin, böylece Türk milletine rağmen alınan kararların kısa olduğu mesajını satırlarına işlemiştir.

Selahattin Batu, başka bir yazısında TDK ve çevresinin "Bırakın yazan yazsın, söyleyen söylesin Türkçe zamanla durulacak, kendini bulacak." şeklindeki sınırsızlığını ve ölçsüzlüğünü tasvip etmediğini, gelinen noktada "çatlak seslerin" hoşgörü ile karşılanamayacak kadar çok olduğunu ve bir nesli olumsuz yönde etkilediğini belirtir.

⁹ Söz konusu yazı Dr. Arın Engin mahlasıyla yazılan "Dil Devrimimiz ve Safsatacılar" adlı yazı olup Türk Dili dergisinin 1965 yılı Nisan ayı sayısının 533. sayfasında yayımlanmıştır. Yazarın tam adı Mehmet Saffet Engin Arın olup kendisi hakkında 2002 yılında bir yüksek lisans tezi yapılmış bir sosyologdur. (Bk. Kaşker, Seher (2002). *Mehmet Saffet Engin Arın Yaşamı, Eserleri, Düşünceleri ve Türk Sosyolojisine Katkıları*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Batu, dilin arılaşmasının ölü kelimelerle ekleri diriltmek ve uydurmak demek olmadığını “kara kaplı kitap” ve “Kitap’a el basma” dilde dururken “betik” kelimesinin tutunamayacağı örneğiyle savunur. Batu, Atatürkçülüğün saplantıda direktmek demek olmadığını da yazısına ekler (1965d: 8-10).

Selahattin Batu, masa başında kelime atma işini “nöbet” kelimesinin yerine ihdas edilmeye çalışılan “beklem” kelimesi üzerinden de eleştirir. Akabinde kendisi de güya “öz Türkçe” kelime tekliflerinde bulunacağını ifade ettikten sonra “ezan” kelimesinin yerine “okunum” denilmesi gerektiğini eleştirel bir istihza ile TDK’ye tavsiye eder. Batu, aşırılıkların zararsız gibi gösterilemeyeceğini, bu aşırılıkları öven makaleler yazıldığını ve gençlerin bu dile maruz kaldıklarını belirterek tasfiyeciliğe ve öz Türkçeleştirme adı altında yapılanlara karşı çıkar (1965e: 5-7).

Jose Ortega y Gasset’ten okumalar yaptığını ve yepyeni şeyler öğrendiğini ifade ederek başladığı başka bir yazısında Selahattin Batu, Gasset’in dil ile ilgili verdiği hükümlere göre kıyaslandığında aşırıların kolayca uydurabildiği kanısına vardığını ve özleştirmecilerin böylece dilin buyruğunun dışına çıkmak suretiyle kendi buldukları ses bileşimlerini ortaya atarak bunların dilde yaşayacağı yanılışına düştüklerini ifade eder. Batu, “özleşme çirpınışı” ile köy ağzına olan yönelişleri hatırladığını belirterek özleştirmecilerin dili bozduklarına işaret eder. Batu, özleşmenin ilkelleşmek demek olmadığını, eskilerin de aynı hataya düşerek “Osmanlıca çıkmazı”na saplandıklarını ve Türkçenin dil imkânlarını hor gördüklerini belirterek yazısının sonunda özleştirmecilerin yapmış oldukları tekliflerle kültür dili kurulamayacağını gösterdiklerini, böylece farkında olmadan dile hizmet etmiş olduklarını yazar (1966: 16/31). Batu’nun yapısal eleştiriler barındıran bu ifadeleri, onun geçmiş yıllarda taşıdığı TDK üyesi kimliğiyle birlikte düşünüldüğünde dikkate şayandır.

Hisar’da uzun yıllar sonra yayımlanan bir yazısında dil ve kültürün ayrılmaz iki kavram olduğunu, bunları ayırıştırmanın imkansızlığını dile getiren Mehmet Kaplan, dilcilerin düştüğü yanılışın mücerret bir dil kanaatine kendilerini kaptırmaları olduğunu ifade ederek Batılıların dili soyutlayan çalışmalara direnç geliştirdiklerini ve kelimelerin mana ve tesirlerinin metin üzerinde tayin edilebileceği görüşünü benimsediklerini belirtir. (1965: 3). Kaplan, böylece tasfiye ve uydurma merkezli öz Türkçeci bakış açısını ilmî olarak tenkit eder.

Faruk Kadri Timurtaş, ilk dil kurultayı ve sonrasındaki çalışmalar ile o anlarda yaşananlardan bahsederek başladığı yazısında Atatürk’ün tehlikeyi kısa sürede fark ederek aşırılıktan ve tasfiyecilikten vazgeçtiğini yazar. Timurtaş, dilin sadeleştirilmesi ve istiklalini kazanması hedefinin 11. yüzyıla kadar çekilebileceğini, Kaşgarlı Mahmud’un Karamanoğlu Mehmed Bey’in, Ali Şîr Nevâî’nin yaptıklarından ve eserlerinden hareketle ortaya koyarak dilin sadeleşmesi gayesine varılmasının Atatürk ve onun irşatlarıyla olduğunu ifade eder. Dildeki bütün yabancı kelimelerin atılmasını istemenin ırkçılık olduğunu belirten Timurtaş, yabancı asıllı da olsa halkın benimsediği bir kelimeyi atmanın zararlı olduğu fikrini tekrarlayarak aşırı özleştirmecilerin gerçekte milliyetçi olmadıklarını savunur. Timurtaş, yapılması gerekenin kelime tasfiyesi değil dil bilgisine aykırı olmayan müdahalelerle sadeleştirme merkezli özleşme olduğunu, Batı kaynaklı terimlere karşılık bulmak

gerektiğini ancak o zaman gerçek anlamda dil bayramı kutlanabileceğini yazar (1965b: 7-9).

Munis Faik Ozansoy da TDK'nin anladığı biçimde bir özleştirmeyi tasvip etmediklerini şu cümlelerle ifade eder:

"...Kötü yazma hevesi edebiyatımızda gitgide alışkanlık hatta hastalık hâlini almıştır, hem de bulaşıcı hastalık. Tüm duygularımız, giysilerimiz ve yaşantularımızla birbirimize benziyoruz ve ne kadar biz değiliz. Adı özgürlük olunca hürriyet nasıl başıboşluk hâlini aldıysa, kişilik kılığına girince şahsiyet de yok oldu" (1966a: 3).

Mehmet Çınarlı, 11. Türk Dil Kurultayı vesilesiyle kaleme aldığı bir yazısında, basında TDK'nin tutumunu beğenmeyenlerin gericilikle ve Osmanlıca'yı diriltmeye çalışmakla suçlandığını belirterek kendilerinin böyle bir gayelerinin olmadığını altını çizer. Çınarlı, asıl meselenin de Osmanlıcaya dönüp dönmeme meselesi değil, dilde özleştirmeciliğin faydası ve sınırı olduğunu ifade ederek bazı devrimci yazarların dahi özleştirmede aşırıya gidildiğini gördüğünü ve bu aşırılığın zararlarına dikkat çektiklerini yazar. *"Dil ırkçıları"*nın keyfi hareket ettiğini belirten yazar, tartışmaların Osmanlıca-Türkçe kavgasına büründürülmesinin iyi niyetli olmadığını, Osmanlıca-Türkçe tartışmasını Türkçenin çok önce kazandığını belirtir. Özleştirmeye yönelik yapılan karşı çıkışı ve tartışmayı Osmanlıca-Türkçe kavgası boyutuna indirgeyenleri, daima savaş olmasını isteyen ücretli askerlere benzeten yazar, *"ucuz kahramanlık"* peşinde koşanları eleştirir. Öz Türkçecilerin, Atatürk'ün adını dil tartışmalarına yerli yersiz karıştırmasına tepki gösteren Çınarlı, Atatürk'ün aşırı özleştirmeciliği *"çıkılmaz"* olarak gördüğünü delilleriyle yazar (1966: 3-5).

Munis Faik Ozansoy, Türkçeyi özleştirme gayretindeki aşırılığın gelecek kuşakları geçmişe yabancılaştırdığı gibi yabancı dillere duyulan düşmanlık sebebiyle büyük dünya yazarlarının okunmadığını ve bunun peşinden gelen kültür yoksulluğu ile içi boş mısraların yazıldığını savunur (1966b: 3).

Necmettin Hacıeminoğlu ise dönemin TRT Daire Başkanlarından Turgut Özakman'a hitaben yazdığı bir yazıda özetle TRT'nin TDK'nin anlayışı çerçevesindeki program dilini sert biçimde tenkit ederek bu gidişle millî bir dilin ve millî bütünlüğün kalmayacağını savunur (1966: 14-15). Ertesi sayıda Hacıeminoğlu'na aynı başlıkla cevabi bir yazı kaleme alan Özakman ise özetle Anayasa'nın 26. maddesinde ifadesini bulan hükme göre herkesin anlayacağı konularla yetinemeyeceklerini ve her çeşit dinleyiciye seslenmek zorunda olduklarını ifade eder. Özakman, Türk dilinin öze ilgili bir değişim içinde olduğunu, radyo dilini eleştirenlerin *"yorgun aydınlar"* olduğu eleştirisini de yapar (Özakman, 1966: 6-7). Hacıeminoğlu, ilk yazısına cevap yazan Özakman'ın kendi gibi düşünenleri tatmin etmediğini yazarak radyo yayınlarında herkesin anladığı dilin kullanılması gerektiğini tekrar savunur. Hacıeminoğlu, akabinde hiçbir makamın hiçbir mefuma dokunamayacağını ifade ederek ve TRT'den Türk milletinin anlamadığı kelimelerle yaptığı yayınlara son vermesini talep ederek Özakman'a hitaben şunları yazar:

"Türk milleti, Yahudiler gibi ölmüş bir medeniyeti yeniden kurmaya kalkışacak duruma düşmemiştir ki her şeye sıfırdan başlasın. Türklüğün dili, medeniyeti ve kültürü köklüdür,

sağlamdır ve devam ediyor. Bunu niçin baltalıyorsunuz? Hangi hakla millet bütünlüğüne kastediyorsunuz? Üstelik siz bir devlet memurusunuz.” (1967a: 6-7).

TRT radyosunda H. Rıdvan Çongur’un hazırlayıp sunduğu *Ana Dilimiz* adlı programa Hisar dergisi yazarları da davet edilir. Bu programda Hisar dergisi yönetici ve yazarlarına derginin yayın ve dil politikaları hakkında sorular yöneltilir. Bu sorulardan birine cevap veren Munis Faik Ozansoy, Hisar’ın geleneklerden kopmadan yenilenmeyi bildiğini ve Türk şiiri ile nesrinin temsilcisi olduğunu belirterek Türk dilini soysuzlaştırmak isteyenlerin etkisine kapılmadıklarını ifade eder. Ozansoy diğer bir soruya dilin özleşmesine ve sadeleşmesine taraftar olduğunu ancak bu ad altında dilin fakirleştirilmesine de karşı olduğunu söyler (Çongur, 1967: 16-17).

Hisar’ın başka bir sayısında Mehmet Nazım adlı bir yazar, Nazilerin kitap yaktıklarını, komünistlerin de aynı barbarlığı sergilediklerini ancak “öz Türkçeci ırkçılarını” onlara taş çıkarttıkları şeklinde sert bir eleştiride bulunur. TDK’nin “kafatasçı” olduğunu ifade eden yazar, öz Türkçecilerin içinde etkili bir edebiyatçının olmadığını da yazar (1967a: 3).

Sanatkâr, düşünür ve mütercim arasında dili kullanma bakımından birtakım farklılıklar olduğunu yazan Necmettin Hacıeminoğlu, sanatkârın temel hedefinin “duyurmak” olması münasebetiyle dili kullanmada bir miktar “hür” olduğunu buna mukabil düşünürün temel hedefinde “anlatmak” ve “bir şeyler söylemek iddiası” olduğundan hür olmadığının altını çizer. Düşünürün umumileşmiş, mana ve nüanslarıyla kesinleşmiş kelimelerden kurulu bir sözlük kullanmasının zaruret olduğunu ifade eden Hacıeminoğlu’na göre mütercimin ise bir yazara göre ana dilleriyle olan ilişkilerinde düşünürden bile daha sıkı kayıt altındadır. Mütercim hem kendi milletine ve onun kültürüne hem yazarın diline ve onun milletin kültürüne saygılı olmak da zorundadır. Yazar, dil anarşisinin, kitabı çevrilen yazarın aleyhine bir durum teşkil ettiğini ve bu çerçevede hareket edenlerin amacının o yazarın kitabının okunmasından ziyade bir kitabın kapağında kendi adlarını görmek olduğunu, bundan dolayı memlekette tercüme konusunda sorumsuzluk ve anarşinin olduğunu savunur (1967b: 14-15). Yazar, böylece karşıtı olduğu kesimin günümüzün ifadesiyle kendi reklamlarına odaklandıklarına işaret ederek onları sert biçimde eleştirir. Bu yazının künhüne bakılırsa 60’lı yıllarda Hisar dergisinin öz Türkçeci yöntemlere muhalif olan yazarları, artık yazılarında bu yöntemlerin kendi düşüncelerine göre zararlarını sıralarken yeni bir strateji geliştirerek politik karşı çıkış tarzındaki bir muhalefet yoğunluğunu azaltıp daha akademik gerekçeleri öne çıkaran düşünceleri tahkim etmeyi ve okuyucularıyla paylaşmayı benimsemiş görünmektedirler. Bu tarzın, Hisar’ın daha önceki sayılarına bakıldığında akademik kimlik taşıyan Mehmet Kaplan ile başlayıp Faruk Kadri Timurtaş ile devam ettiğini, Selahattin Batu ile daha da güçlendiğini ifade etmek mümkündür.

TDK’nin eski başkanlarından olup daha sonra Kurumun takip ettiği yöntemlerden ayrılan Tahsin Banguoğlu, kendisiyle yapılan bir röportajda, dil bilgini olarak uydurmacılığa en başından beri karşı çıktığını, halkın kullandığı kelimelerin yazı dilinin esası olması gerektiğini savunduğunu söyler. Banguoğlu, iki tip uydurmacı olduğunu bunlardan birinin uydurmacılığı patent edinmiş olanlar diğlerinin ise Rusya’nın tesirinde gelişen uydurmacılığı esas alanlar olduğunu ifade

ederek ilk gruptaki uydurmacıların halk tarafından yapılan uydurmanın tabii taraflarını beğenmediğini ve dili zorladıklarını, ikinci gruptaki uydurmacıların ise Rusya içindeki Türklerin hem birbirleriyle hem de Türkiye ile dil bağıni koparmak isteyen komünistlerin -bilerek veya bilmeyerek- etkisinde hareket ettiklerini, Türklüğü parçalamaya ve sosyalist terimleri Türkçeye dahil etmeye çalıştıklarını “toplum” kelimesi¹⁰ üzerinden açıklar. Banguoğlu artık Türkçeleşmiş olan Arapça ve Farsça kökenli kelimelerin atılmasını gayret ve ciddiyet ile bağdaştırmadığını ifade ederek atılan kelimelerin yerine Fransızcasının konulmasını “züppelik” olarak tanımlar. (Bakiler, 1967: 8-11).

Hisar’daki bir yazısında daha önce “Öztürkçe Masalı” adlı yazıyı kaleme alan Mehmet Nazım, diğer bir yazısında TDK’nin yalancı ve şantajcı olduğunu, “öz Türkçe” adıyla uydurma bir dil yapmaya çalıştığını ifade eder (1967b: 26-27). Mehmet Nazım, aynı başlıklı bir başka yazısında ise TDK’nin “öz Türkçe” kelimelerin yaygınlaştığı görüşüne karşı çıkarak “aykırı, boyut, bölüm, akım, gerilim, güçlü, kişi, tedirgin...” gibi TDK tarafından “öz Türkçe” olduğu ifade edilen kelimelerin “öz Türkçe” değil, Türkçe olduklarını ve yüzyıllardır yazıda da sözde de kullanıldığını yazar (1967c: 14-15). Nazım, seri yazılarının devamında TDK’nin “Yabancı dillerin baskısından kurtulmuş ulusal arı bir dil” söyleminin tasfiyecilik demek olduğunu ifade eder. Mehmet Nazım, Hisar ve çevresine TDK tarafından yapılan Arapça ve Farsçayı savundukları suçlamasını ise reddeder. Nazım, kendilerinin “öz Türkçe”den değil, Türkçeden yana olduklarını vurgulayarak TDK’nin “arı dil kuruntusunun” milletten kopuk yeni bir “divan dili”ne kapı açacağını altını çizer. Nazım, yazısının sonlarına doğru TDK’nin sandığının ve iddia ettiğinin aksine kendisinin Tarık Buğra olmadığını altını ısrarla çizer (1967ç: 19). Ancak aynı sayıda Tarık Buğra’nın kaleme aldığı yazıda Mehmet Nazım’ın kullandığı örnekler, seri yazılarının başlangıcı olan “Öztürkçe masalı” tamlamasıyla ve benzer üslupla yazıya başlaması, TDK çevresinin Mehmet Nazım’ın Tarık Buğra olduğu hakkındaki görüşünün bir temeli olduğu düşüncesini destekler mahiyettedir. Tarık Buğra, söz konusu yazısında “öz Türkçe masalı”nın peşine düşenlerin çelişki içinde olduklarını ve “dil ırkçılığı” yaptıklarını ifade eder ve “öz Türkçe masalı”nın getirdiği modaya kapılma yanılığısına düşmemek gerektiğini yazar (1967: 5).

TDK’nin Tarık Buğra’nın müstear adı olduğunu iddia ettiği Mehmet Nazım, bir başka yazısında dilin kavga meselesi olmasının ve bu kavgada en iyi yumruğu vuranın başarılı olarak addedilmesinin, zıvanadan çıkmaya başlayan bir hâl aldığını ve bu havayı yönetenlerin bu kavga ortamını arzu ettiklerini yazar. Akabinde Cumhuriyet gazetesi başyazarı Nadir Nadi’nin tutumunu eleştiren Nazım, onun Hisar dergisinin dil tutumuna uygun biçimde düşünenlerin Osmanlılık sevdasında oldukları suçlamasına karşı çıkarak Nadi’nin “öz Türkçe”den dem vurmasına rağmen tasfiye edilmeye çalışılan Osmanlı Türkçesi kelimelerini kullanmaktan geri durmadığına ve kendisiyle çeliştigiğine işaret eder. Yazar, TDK ve çevresinin köşeye sıkışınca “Atatürk’ün ardına gizlenme”lerini de eleştirir (1967d: 6).

¹⁰ Tahsin Banguoğlu, Türklerin, sosyalistlerin dilinde “toplum” olarak tanımlandığını, oysa bu kelimenin dile uygun olmadığı gibi Türklerin diliyle, diniyle, kültürüyle köklü ve şerefli bir millet olduğunu ifade eder.

Dilin sadeleştirilmesi akımının Türkî-i Basit'e kadar geri götürülebileceğini, Tanzimat'tan sonra da bu akımın hız kazandığını ve bu dili milyonların anladığını belirten Mehmet Kaplan, Cumhuriyet devrindeki öz Türkçeciliğin ise artık kimsenin anlamadığı Osmanlıcaya değil yaşayan dile karşı bir hareket olduğunu ifade eder. Kaplan, komünist Rusya'nın Türk şivelerini kabartarak ilme aykırı biçimde Özbekçe, Kazakça, Kırgızca, vb. şekilde ayrı dillermiş gibi göstermelerindeki temel amacının Türkler arasındaki birliğin parçalanması isteği olduğunu yazarak ülkemizde de benzerinin "öz Türkçe", Arapça, Farsça, Osmanlıca diye yapılmaya çalışıldığının altını özellikle çizer (1967: 4-5). Hisarcılar, yukarıda da belirtildiği üzere sosyalist ve komünist akımların dil tutumları ve kararları yoluyla toplumu güdümüne almasına karşı mukavemette bulunmayı da hedeflerinden biri yaparlar. 19. asrın ortalarında Rus misyoner Nikolay İlminskiy eliyle Türk lehçelerinin bağımsız bir yazı dili ve dolayısıyla edebî dil yapılarak Türk boyları arasında iletişimin ve anlaşmanın zorlaştırılması hatta ortadan kaldırılması çalışmasının öz Türkçecilik adı altında Osmanlı Türkçesine ve halkın konuştuğu Türkçeye yabancılaştırma projesi olarak Türkiye'de sürdürülmek istendiğini yer yer zımnen yer yer açıktan savunan Hisarcılar, özleştirme faaliyetiyle Türk milletinin konuştuğu Türkçeye operasyon yapıldığına inanmışlardır. Bu meseleye siyasilerin de dahil olmasıyla dil tutumları tam bir politik veçhe kazanmış, 1950'den itibaren başlayan ve özellikle 70'li yıllarda zirvesini bulan yeni bir dil kullanım şekli ortaya çıkmıştır. Toplum içinde savunduğu politik görüşe göre kelime seçimi yapan başta siyasiler olmak üzere toplum tabakalarının varlığı da söz konusu olmuştur. Öyle ki devlet dairelerinde dahi üç farklı tabelanın olduğu durumlara rastlanmıştır. Örneğin bir bakanlık özlük işleri tabelasını diğeri, zat işleri bir diğeri ise personel işleri tabelasını kullanmaktaydı. Dolayısıyla devlet içinde dahi bakanlıklar hangi politik görüşün yönetiminde ise dil tercihleri de ona göre şekillenmekteydi (Dağtekin, 2022a: 212).

Mehmet Kaplan, bugünkü Türkiye'nin Osmanlı Türkiye'si olmadığı gibi dilinin de artık Osmanlı Türkçesi olmadığını altını çizerek ancak bu durumun geçmişini tanımamayı ve bilmemeyi gerektirmediğini, maziyi ve eserlerini hakir görmenin aşağılık duygusu olduğunu da belirtir. Yazar, Osmanlıcanın iftihar edilmesi gereken bir medeniyet dili olduğunu ve öz Türkçeciliği bir "beyin yıkama vasıtası" olarak kullanmak isteyenlerin olduğunu da ekler (1968: 5-6).

Munis Faik Ozansoy, ise dilde özleşmeyi ve sadeleşmeyi savunduğunu, bütün gücüyle buna çalıştığını ancak hangi dilden gelirse gelsin aslını unutturacak kadar Türkçeleşmiş ve milletin olmuş kelimeleri sınır dışı etmenin Türkçeye bir şey kazandırmayacağını ifade ederek kendisinin alkışladığı dil devriminin Türkçeyi fakirleştiren değil zenginleştiren devrim olduğunu ifade eder (1968: 3). Yazar, böylece temelde özleşmeye ve sadeleşmeye karşı olmadıklarını öz Türkçecilik adı altında tutulan yola, yönetime ve gündeme itiraz ettiklerini bu vesileyle bir kez daha kamuoyuna bildirmiş olur.

Cemil Meriç, "civilisation" kelimesine karşılık "medeniyet", "kültür" yerine "hars" kelimesini bir özentiyile uydurduğunu ifade ettiği Ziya Gökalp'ı eleştirdikten sonra "civilisation" kelimesinin Batıdaki anlam macerasını da okuyucuyla paylaşır. Meriç, ayrıca TDK'nin "ümran" kelimesinin "uygarlık", "kültür" kelimesinin "ekin" olarak

karşılmasını eleştirir (1970: 5-7). Yazar böylece öz Türkçeci yaklaşımı da eleştiriye tabi tutmuş olur.

Kuruluşundan itibaren Hisar dergisinin genel yayın yönetmenliği görevini üstlenen Mehmet Çınarlı, 1971 yılında yayımlanmış bir yazısında geçmişte aşırı derecede öz Türkçeci olup da dönemin konjonktürü gereği araya artık kimsenin anlamadığı birkaç Osmanlıca kelime katarak şiir yazarların olduğunu belirttikten sonra bu kimselerin göklere çıkarılmasını sert bir şekilde eleştirir. Uydurma kelimelerin arasına konulan Osmanlıca kelimelerin metne yakışmadığını düşünen yazar, bu şekildeki bir dil tavrının geçmişe bağlılık anlamına gelemeyeceğinin altını çizer (1971: 3-4). Yazar, böylece geçmişi sahiplenmenin dilde maddi zorlama, konjonktürel yaklaşım ve göstermelik bir çabayla değil, mana ve kültür bütünlüğü çerçevesinde olabileceğini savunmuş olur.

“Öz Türkçe” diye ileri sürülen birçok kelimenin yabancı kökenli olduğunun veya dil kurallarına aykırı biçimde uydurulduğunun örneklerle ispat edilmesine rağmen bu ispatların genel anlamda fayda getirmediğini, haklı olmanın bir davayı kazanmaya yetmediğini ifade eden Çınarlı, duygunun akla üstün geldiğini, söz cambazlığının hakikati sildiğini yazar. Çınarlı, yazısının sonunda gelinen noktada kurallara aykırı türetilen uydurma kelimelerin, radyo programlarında sıklıkla tekrar edilmesi, okul kitaplarına ve resmî belgelere girmesine izin verilmesi sebebiyle artık Türkçenin bünyesinden atılacağına inanmadığını ifade eder. Yazar, ilim ve hukuk diline dikkat çekerek burada bir başıboşluğun görüldüğünü, kendi uydurdukları terimlerle hukuk kitabı yazan akademisyenlerden sonra kanun ve yönetmelik yazarların da dilin kurallarına göre hareket etmediklerinden dolayı mevzuata uymak ve onu uygulamak zorunda olanların zorluk çektiklerini ifade eder. Toplumda dil kargaşası çıkaranların amacının milleti birbirine düşürmek olduğunun altını çizen yazar, bunun böyle gidemeyeceğini vurgular (1972a: 3-4). Yazar yazısının geneline bakıldığında “*dil savaşı*”nda gidişin öz Türkçeciliği uydurma ve tasfiye ekseninde görenlerin lehine bir hâl aldığı düşüncesine sahip olduğunun işaretini bu şekilde verir.

Osmanlıcanın kültür dili olduğunu ve Türk milletinin yetiştirdiği aydınları tanımak isteyenlerin Osmanlıca kitapları bilmeye mecbur olduğunu, buna mukabil “öz Türkçe” bize yeter, diyenlerin sözü dinlenilmeye değer bir şairine, hikâyecisine veya fikir adamına rastlamadığını ifade eden Mehmet Kaplan’ın, Osmanlıcanın tarihin anahtarı olduğunu, onu bir kültür ve medeniyet dili olarak görmek gerektiğinin altını kuvvetle çizdiği müşahede edilmektedir (1972a: 5).

13. Türk Dil Kurultayı vesilesi ile kaleme aldığı bir yazısında Necmettin Hacıeminoğlu’nun gerek TDK’nin gerekse de onun paralelinde hareket edenlerin şuurlu bir şekilde Türkçeyi bozma vazifesini ifa ettiklerini ve bu kesime nasihatın kâr etmeyeceğini, devletin bu meseleye el atması gerektiğini ifade ettiği görülür. Hacıeminoğlu, öz Türkçecilerin “özbeöz Türkçe” kelimeleri de tasfiye etmeye çalıştığını “*tüm*” kelimesi¹¹ üzerinden bir eleştiride bulunarak yazar. “*Tüm*”

¹¹ Osman Fikri Sertkaya, “*tüm*” kelimesi ile ilgili özetle bu kelimenin 60’lı yıllarda Arapça “*tamm*” kelimesinden uydurulduğunun iddia edildiğini ancak söz konusu kelimenin Kutadgu Bilig ve Divanu Lügati’t-Türk’ten başlayarak Lârendeli Hamdî’nin “*Yusuf u Zeliha*”sına kadar edebî eserlerde

kelimesinin “soyu sopu meçhul” bir kelime olduğunu ifade eden Hacıeminoğlu, uydurmacıların Türkçe cümle yapısını ve şeklini bozduklarını ifade ettikten sonra “sebeb” kelimesi yerine “neden” kelimesinin de yerli yersiz kullanılmasına karşı çıkar (1972: 10-11).

1000 Temel Eser projesi kapsamında yaptığı dil içi çevirilerin TDK üyesi Hasan Eren tarafından eleştirilmesinden dolayı ele aldığı bir yazısında Mehmet Kaplan, kelimelerin yerine göre tesir, mana ve nüans kazanması fikrinin göz önünde bulundurulması gerektiğinden bahisle mekanik çeviriye itiraz ederek öz Türkçecilerin kendisinin yapmış olduğu çevirileri eleştirmesini normal karşıladığını ve bunun zevk ve ölçü meselesi olduğunu ifade eder (1972b: 9-11). Yazar, böylece öz Türkçecileri bir bakıma mekanik, zevksiz ve ölçsüz olmakla tavsif ederek bu akımın dil muhafazakârlarındaki görünüşünü kamuoyuna bildirmiş olur.

Şairin kendi dili konuşulduğu ve kendi milleti var olduğu sürece var olabileceğini ifade ederek şiirin yaşayan dille yazılması hâlinde gerçek bir sanat eseri olabileceğini savunan Mehmet Çınarlı, “arucular” dediği kesim tarafından uydurulmuş kelimelerle kaleme alınan şiirlerin yok olup gittiğini “öz Türkçe” bir şiirle örneklendirir¹² ve şairin millete ihanet etmemesi gerektiğini söyler (1972b: 3-4).

Mehmet Kaplan, “Eski Dilden Yeni Dile” adlı yazısının devamı niteliğinde sayılabilecek bir yazısında Mehmet Çınarlı’nın “Şiir, Dil ve Millet” adlı yazısında yaptığı gibi şiir sanatı üzerinden verdiği örneklerle yazısını tahkim eder. Öz Türkçecilerin kelimenin anlamını ve metnin bütününe göz ardı ettiğini savunan yazar, dili insandan, tarihten, kültürden ayırmaya kalkmanın her şeyin kaybı demek olduğunu ifade eder. Yazar ayrıca –yukarıda da işaret edildiği üzere- öz Türkçecilerin dile mekanik olarak yaklaşarak yanılgiya düştüklerine işaret eder (1973a: 6-8). Kaplan, yanı sıra, Osmanlıca’yı ve onu bilmeyi övdüğünü ancak bunu yaparken “Osmanlıcılık” düşüncesini gütmemediğini de belirterek fikir saplantılarının kökünde kelimelere karşı dikkatsizlik ve saygısızlık olduğunu belirtir. Mehmet Kaplan, Osmanlıcanın bir medeniyet dili olduğunu ve tarihini bilmek isteyenlerin Osmanlıca’yı bilmesinin de şart olduğunu ifade eder (1973b: 3). Kaplan, böylece öz Türkçecilerin yoğunlukta olduğu TDK’nin resmî görüşü olan Osmanlıca öğretiminin sakıncalı olduğu düşüncesini eleştirir. TDK’nin bu düşüncesi hakkında Kurumun başkanlığını ve uzun yıllar da genel yazmanlığını yapmış olan Ağâh Sırrı Levend’in konuya ilişkin şu ifadeleri fikir verecektir:

“Her meraklı gence: ‘Eski eserlerimizi tanımak için siz de Arap harflerini öğreniniz, Osmanlıca’yı sökmeye çalışınız.’ diyemeyiz. Bunu sağlamak için Arap harflerini liselerde öğretmek, Osmanlıca’yı ders olarak programlara almak da -zararı bir yana- faydasızdır” (1958: 595-596).

---

kullanıldığını, çağdaş Türk lehçelerinde de görülen bu kelimenin en az bin yıllık bir tarihi olduğunu ifade eder. (2016: 1063).

¹² Yazarın örnek verdiği ve önce 1934 yılında Cumhuriyet gazetesinde sonra Hareket dergisinin 1972 yılı Eylül ayı sayısında yayımlanmış arı dil mahsulü şiir şöyledir:

“Değişim Uzu

Uzun Minezi ve Yumuşları / Yoldaşseverlik / Değişim uzu, engin yüreğinde yer verir / Türden sözden hem taştan uz-iş yaratana”

Mehmet Kaplan, TDK Sözlüğü'nde kelimelere verilen anlamların tam olmadığını, lügate girmemiş nice deyimlerin ve ifade şekillerinin olduğunu da ifade eder (1975a: 5-7). Yazar, böylece öz Türkçeciliğin bu eksikliğin sebebi olduğunu yazısının ana fikrine yerleştirmiş olur. Mehmet Kaplan, ilmî terimlerin de mümkün mertebe Türkçe köklü olması gerektiğini savunarak şunları yazar:

"Öz Türkçeciler, yüzlerce yıldan beri günlük dile girmiş, manalarını herkesin bildiği kelimeleri ayıklamakla uğraşacaklarına, henüz geniş kitlenin bilmediği terimlere karşılık bulurlarsa çok iyi ederler" (1975b: 3-4).

Mehmet Kaplan böylece öz Türkçecilerin yöntemlerinin yanlış olduğu ana fikri çerçevesindeki düşüncesini öne sürer ve özleşmenin hangi alanda yapılması gerektiğinin kendi fikrine göre sınırını ortaya koymuş olur.

Türkçenin geniş imkânlarla rağmen gündün güne anlaşılmaz hâle gelmesini Türkçenin esaslarını bilmeyen yazarlara bağlayan Nurettin Sevin, kelime tasfiyeciliği yapan öz Türkçecilerin açtığı kapı ile Batı dillerinin Türkçeyi istila ettiğini ifade eder (1973: 9-10). Yazar, dilin doğal gelişiminden yana olduğunu belirterek rahat telaffuz edilen, güzel ve ahenkli kelimelerin bolluğu karşısında kulağa kötü gelen ahenksiz kelimelerin toplum içinde kaybolmasının esas olduğunu ifade eder (1975:14-16). Yazar, böylece öz Türkçeci anlayışın tasfiye yanlılığını eleştirmiş olur.

Hisar dergisinde çıkan dil yazılarına genel bir bakış yapılarak incelendiğinde dahi derginin dil politikasının özünü Türkçenin millî temelin unsurlarından biri olduğu fikrinin teşkil ettiği görülür. Bu merkezde; içinde dil, Türkçe veya kültür kelimesi geçmeyen yazılarda bile bu fikir kendini kuvvetle hissettirir. Mehmet Çınarlı, bu çıkarımı destekleyecek şu cümleleri bir yazısına şöyle işler:

"Binamızın temellerine indirilen kazmaların sesleri kulaklarımızı sağır edecek kadar yükselmişken, duvarların boyasını, perdelerin kumaşını karara bağlamamız vicdanlarımızı rahatlatmaya yetecek midir? Bizim bazı savaşçılarımız, arenalarda dövüşen Romalı gladyatörler kadar olsun, yaptıkları işin şuuruna varmış mıdırlar?" (1976: 3)

Mehmet Çınarlı'nın bu ifadeleri dil tartışmaları özelinde düşünüldüğünde yazar, Türkçe elden gitmek üzereyken dilcilerin, temeli olmayan evin duvarlarının rengini belirlemeye veya temelsiz eve perde seçmeye benzer işlerle uğraşanlar gibi dil işlerinde tali meselelerle uğraşmaları, yaptıkları işte bir şuur içinde hareket etmediklerinin göstergesidir, der gibidir.

Mehmet Kaplan da bir yazısında dile getirdiği cümlelerde Çınarlı'nın yazısını âdeta devam ettirerek onu destekler. Kaplan, bu yazısında tasfiye edilmek istenen kelimelerin Türkçe için temel mahiyet arz ettiğine işaret ederek öz Türkçecilikte şuurun nasıl olması gerektiğinin formülünü kendi fikriyatı çerçevesinde okuyucuyla şu şekilde paylaşır:

Geçen gün televizyonda bir şair, Türk Dil Kurumunu Türkçeye on binlerce Türkçe kelime kazandırdığı için övüyordu. Doğrusu bunları bilmek isterdim. Dil Kurumu dili zenginleştirmeye değil kelimelerin "öz Türkçe" oluşuna önem veriyor. (...) Öz Türkçecilik adına binlerce yıllık Türk kültürünün kapılarını genç nesillere kapatmak, onları kendi tarihine yabancılaştırmak ve yabancılaştırmak demektir. (...) Öz

Türkçecilik, dili daraltıcı değil genişletici, fakirleştirici değil zenginleştirici olduğu takdirde Türk kültürüne sahip olmadığı yenilikleri kazandırabilir.” (1976: 5).

M. Halistin Kukul ise güzelliğini ve işlekliliğini muhafaza eden nadir dillerden olan Türkçenin beceriksiz bir dil anlayışı neticesi kısır çekişmelere sahne olduğunu ifade eder. Yazar, bu cümlelerle öz Türkçecilik uğruna yapılan tasfiyeyi ve yanlış türetmeleri eleştiriyi tâbi tutarak Türkçenin “kurban edildiğini” şu sözlerle savunur:

“Biz, Türk dilini Et ve Balık Kurumu kombinalarında kesime verilen hayvanların durumunda görmek istemiyoruz.” (1979: 17).

Yazar, dil zevkinin olmadığı cümlelerin yaygınlaştığını, dilde ahengin bozulduğunu, cümlelerde kullanılan kelimelerin şaşkınlığa sebep olduğunu belirttiği diğer bir yazıda bu durumu anarşi olarak tanımlar (1980: 14). Yazının bütününe bakıldığında Kukul’a göre öz Türkçecilerin kullandığı yöntemin dilde kargaşanın en önemli sebeplerinden biri olduğu sonucu ortaya çıkmakta böylece Hisar dergisinin faaliyete başladığı günden faaliyetini sonlandırdığı güne kadar aynı çizgisini sürdürdüğü yazarlarının makaleleri vasıtasıyla müşahede edilebilmektedir.

Yılmaz Aybar imzalı bir yazıda ise öz Türkçeciler “fırsatçı” olmakla suçlanır. Yazının bir yerinde şu cümleler kaleme alınır:

“...Zamanla bakıp gördüler ki yazılarını zor anlaşılır kılarak herkesin gözünü boyamak yolunda kendileri için yepyeni bir fırsat doğmuştur. Öz Türkçe denmektedir bu fırsatın adına” (1978: 9).

Halkın günlük dilde kullandığı kelimeleri yazı dilinden uzaklaştırma çabasındaki öz Türkçeci yazarların yazı dilinin konuşma dilinden uzaklaştıkça değer kazandığına inandıklarını savunan Yılmaz Aybar, bu kesimin, dil davasının temelini bunun tam tersi olduğundan haberleri olmadığını da ifade eder (1980b: 2).

Çağdaşlaşmanın yabancı asıllı kelimelerden arınmakla olamayacağını savunarak TDK ve çevresinin eylemlerine işaret eden Aybar, Kurum tarafından yabancı denilerek atılan kelimelerin yerine aslında yine yabancı kelimeler getirildiğini örneklerle belirtir. Yazar, TDK’nin gelinen noktada lüzumsuz işler yapan bir kuruma dönüştüğünü ifade ederek yazısını sonlandırır (1980a: 19). Yılmaz Aybar böylece 80’li yılların başında TDK’nin vazifesini tamamladığı ve kapatılması gereken bir kurum olduğu fikrini savunanları desteklemiş olur.¹³

Yılmaz Aybar, Hisar dergisindeki son yazısında TDK’ye ne denilse denilsin kâr etmeyeceğini ve bu çabanın boş bir zahmet olacağını belirterek dil konusunda TDK’nin yolundan gidenlerin 12 Eylül öncesi her gün 20-25 cana kıyan teröristlerden farkı olmadığını ima eder. İlme, akla ve mantığa en uygun itirazların dahi TDK ve öz Türkçeciler tarafından dikkate alınmadığını ifade ettikten sonra yazar, 12 Eylül askerî darbesinin başı olan Kenan Evren’in TDK’ye yaşayan Türkçe doğrultusunda yaptığı

¹³ Türk Dil Kurumunun dernek statüsündeki son kurultayı, Kurumun devlet tarafından kapatılarak yerine Türk Dili Akademisi kurulması tartışmalarının ve endişesinin yoğunluğuyla şekillenmiştir. [Bkz. Dağtekin, Fuat (2021). *Türkiye’de Dil Tartışmaları ve Türk Dil Kurumu (1950-1983)*. Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. s. 322.

uyarını sevinçle karşıladıklarını, öz Türkçecilerin eylemlerinin ancak bu "dil" ile yapılacak girişimlerle önlenebileceğini ifade eder (1980c: 11).

Yusuf Ziya Beyzadeoğlu isimli öğretmen bir yazarın da kaleme aldığı uzunca yazısında özetle dil işlerinin derneklerle, kurumlarla, okullardaki dil kollarıyla ve her meslekten yetkisiz heveslilerle halledilebilecek bir konu olmadığını, devletin bu işe el atmasının şart olduğunu ifade ettiği görülür (1980: 3-4).

Özleştirmecilerle buna karşı çıkanların savaşının daha da şiddetlenip kızıştığını belirten Mehmet Çınarlı, Millî Eğitim Bakanlığının radyo ve televizyonun yardımı ve "uydurukça"yı benimseyen yazarlar vasıtasıyla ortak dilden ayrı bir dille okuyup yazan nesiller yetiştirdiğini ifade eder. Yazar, millî birliği tehlikeye sokan en önemli şeylerden birinin dil birliğinin bozulması olduğunu altını çizerek dil sahasının herkesin hüküm verebileceği bir hâlden kurtarmak için bir "Dil Akademisi"nin kurulmasının faydalı olabileceğini vurgular (1980a: 3-4).

Mehmet Çınarlı, Hisar dergisinin yayın hayatını sonlandırdığını ilan ettiği ve okuyucusuna veda ettiği son sayısında Hisar'ın kurulduğu ilk andan itibaren politik ve ideolojik baskılara boyun eğmeyen bir sanat anlayışı ile halkın diliyle konuşan bir edebiyatı koruyup geliştirme savaşını verdiğini yazarak bu savaşta Atatürk'ün milyonlarıyla beslenen TDK'yi, devletin milyonlarını harcayan TRT'yi, büyük tirajlı gazeteleri ve zaman zaman da Millî Eğitim ile Kültür bakanlıklarını karşılıklarına almak zorunda kaldıklarını belirterek bu savaşın eşit şartlarda yapılmadığını ifade eder (1980b: 3-5). Yazar, böylece mücadele ettikleri kesimlerin ulaşabildikleri geniş toplum kesimlerine kendilerinin maddi imkânsızlıklar sebebiyle sınırlı biçimde ulaşabildiklerine işaret ederek son durumun "öz Türkçe" lehine olduğunu vurgulamaya çalışır.

SONUÇ

Hisar dergisinde, TDK'nin yönetiminde sürdürülen ve özünü kelime tasfiyeciliğinin oluşturduğu öz Türkçecilik hareketine karşı bir mukavemet meydana geldiği müşahede edilmiştir. Bu çerçevede, Hisar dergisinde TDK'nin yayın organı Türk Dili dergisinin kuruluş yılına denk gelen 1951 yılından itibaren karşıt yazılar yazılmaya başlandığı görülmektedir. Dönemlerin siyasi havasına göre kimi zaman artan kimi zaman da azalan yelpazedeki bu yazılar, dilde muhafazakâr olan kesimin dil kimliğini topluma yansıtması açısından önem arz eder.

Türk kültür çevrelerinde Hisar okuluna tâbi yazarlar, kelime tasfiyeciliğini "dilde ırkçılık" olarak tanımlayarak "özleşme"nin tabii bir gelişim içinde cereyan etmesi gerektiğine inanmışlar ve topluma bu çerçevede seslenmişlerdir. Hisarcılar, dile zorla müdahale anlamını verdikleri "özleştirme"yi kabul etmediklerini her fırsatta kaleme alarak söylemlerinin baş öznesi yapmışlardır. Bununla beraber Hisarcılar, öz Türkçeleşmenin sınırlarının ve elde edilmesi umulan faydalarının ortaya konulmamasına açık bir itirazda bulunmuş ancak dönemin kuvvetli akademisyen ve sanatçı kalemleri vasıtasıyla amaçlarının Osmanlıca'yı diriltmek olmadığını hatta "divan dili"nin millettten kopuk bir dil olduğunu çekinmeden vurgulamışlardır. Öyle ki Osmanlıca-Türkçe kavgasının galibinin Türkçe olduğunun altını özellikle çizmişler

ya da yazılarında bu vakıyı hissettirmişlerdir. Hisarcılar, öz Türkçecilerin asıl hedefinin aslında Osmanlıca değil yaşayan Türkçe olduğunu savunduklarına da şahit olunmuştur.

Dilde estetiği ve zevki önceledikleri de anlaşılan Hisarcılara göre bir kelime tasfiye olacaksa bu, Türk milletinin o kelimeyi gündeminden ve beğenisinden düşürmesiyle gerçekleşebilir.

Dilde sadeleşmenin Millî Edebiyat Dönemi'nde tamamlandığı görüşünü savunan ve bu bakış açılarıyla Yeni Lisan Hareketi'nin 20. asrın ikinci yarısındaki temsilcisi olma hüviyetini üzerlerine alma gayretindeki Hisarcıların, sosyalist/komünist akımların tesirinde kalmış çeşitli mercilerin dil tercihleri, tutumları ve kararları yoluyla toplumu kendi güdümlerine almalarına karşı bir mukavemet gösterdikleri de anlaşılmaktadır. Buna göre öz Türkçeciliği bir "beyin yıkama vasıtası" olarak tanımlayan Hisarcılar, Rusya'daki Türk boylarına karşı lehçeler üzerinden uygulanan bölme siyasetinin sosyalist/komünist akımlarca Türkiye'de de "öz Türkçe", Arapça, Farsça, Osmanlıca üzerinden devam ettirildiğini ve söz konusu akımların Türk milleti içinde bir dil kargaşası çıkarma gayretinde olduklarını savunmuşlardır.

TDK'de belli konulara gelmiş olan önemli kişilerin zaman içinde Hisarcılarla görüş birliğine varması buna mukabil Hisarcı olup da daha sonra TDK safına geçmiş bir kalemin olmaması da dikkate değer bir durumdur. Hisar dergisi bunu satırlarına taşımak suretiyle iletişim propagandasının usullerini icra etmeyi ihmal etmeyerek tartışmalarda üstünlük elde etmeye çalışmıştır.

Hisar dergisinde, 12 Eylül 1980 askerî darbesinden sonra da TDK'nin tasfiye merkezli özleştirmeci tutumuna karşı yazıların devam etmesi ve o dönemdeki Hisarcıların yer yer darbe sonrası oluşturulan devlet yönetiminden bu konuda hem açıktan hem de işari yolla destek beklemeleri dikkate şayandır. Bununla birlikte dönemin devlet yönetimi tarafından Hisar dergisine özel bir destek verildiğine dair bir veri tespit edilememiştir.

TDK, MEB ve TRT gibi kurumlar ile siyasi aktörler ve TDK'nin öz Türkçecilik başta olmak üzere diğer ilkelerine de bağlı gazetelerin ellerindeki muazzam gücün varlığının yanında Hisar dergisinin, sahip olduğu sınırlı imkânlar çerçevesinde ve kendileri -mütevazılık gereği- "amatör ruh" ile olduğunu ifade etseler de TDK'nin tasfiye merkezli özleştirmeciliğine ve onları destekleyen kurumlara karşı "profesyonel" bir dil savaşı yürüten döneminin önemli entelektüel oluşumlarından biri olduğu tarihî bir vakıadır.

Cumhuriyetimizin 100. yılına ulaştığı günümüzden dil tartışmalarının yapıldığı yıllara baktığımızda ve veriler bir bütün olarak değerlendirildiğinde 1951-1980 arası dönemde yaşanan dil tartışmalarının hatta kavgalarının gerek aydın çevrenin gerek genel manada toplumun üst sıralardaki gündemlerinden biri olduğu müşahade edilmektedir. 1980 yılından sonra ise söz konusu tartışmaların hızla toplum gündeminden düşerek ve çerçevesinin daralarak konuya ilgi duyan aydın kesimle sınırlı bir kimliğe büründüğü ifade edilebilir.

Bütün bu yaşananların bizi ulaştırdığı en açık sonuç dile ilmî olmayan yol ve yöntemlerle yaklaşılmasının, hakkında ilmî olmayan kararlar verilmesinin toplumsal düzeni bozduğu ve böylesi “maceralardan” özenle uzak durulmasının gerektiğidir. Dili, politik kavgaların gündelik öznesi yapmanın ise millî yapıya zarar verdiği bu tartışmalarla tecrübe edilmiştir.

Buradan hareketle, bir öneri olarak ifade etmek gerekirse, dilde muhafazakâr kesimin iddia ettiği üzere dilde devrimciliği benimseyen kesimin Türk milletini asırlarca yoğurarak şekillenmesini sağlayan manevi değerleri yok sayma ve bu değerleri yıkmaya temayüllerinin olup olmadığı ve böyle bir temayülleri varsa nedenlerinin araştırılması gerekmektedir. Aynı şekilde dilde devrimci kesimin iddia ettiği üzere dilde muhafazakârlığı benimseyen kesimin yeniliklere ve değişen dünyanın modern manadaki gereklerine karşı refleksif biçimde karşı çıkma temayüllerinin olup olmadığı ve böyle bir temayülleri varsa nedenlerinin araştırılması da gerekmektedir. Böylece yukarıda ifade edilen problemlerin, her iki kesimin bilinç altında yatan psikolojik ve sosyolojik saiklerin dile yansımaları çerçevesinde sahadan veriler de toplanarak bilimsel bir disiplinle çalışılması alana dönük akademik birikimin daha da artması açısından yararlı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Aybar, Yılmaz (1978). “Lügat Paralamak”. *Hisar Dergisi*. S. 172. s. 9.
- Aybar, Yılmaz (1980). “Kafalar ve Kelimeler”. *Hisar Dergisi*. S. 269. s. 19.
- Aybar, Yılmaz (1980). “Türkçe Kelimesi Türkçe mi?”. *Hisar Dergisi*. S. 273. s. 2.
- Aybar, Yılmaz (1980). “Yabancı Dil”. *Hisar Dergisi*. S. 277. s. 11.
- Bakiler, Yavuz Bülent (1967). “Türk Dili Üzerine Tahsin Banguoğlu ile Bir Konuşma”. *Hisar Dergisi*. S. 40 s. 8-11.
- Balyemez, Sedat (2021). “Nurullah Ataç’ın Sözcüklerinin Kaynakları”. *SEFAD*. S. 45. s. 248.
- Batu, Selahattin (1965). “Çirkin Türkçe”. *Hisar Dergisi*. S. 15. s. 3-5.
- Batu, Selahattin (1965). “Dilde Kördöğüşü”. *Hisar Dergisi*. S. 17. s. 7-9.
- Batu, Selahattin (1965). “Dili Öldürmeyelim”. *Hisar Dergisi*. S. 18. s. 3-4.
- Batu, Selahattin (1965). “Kelimelerin Dünyası”. *Hisar Dergisi*. S. 19. s. 8-9.
- Batu, Selahattin (1965). “Uydurmacılığı Bırakalım”. *Hisar Dergisi*. S. 20. s. 8-10.
- Batu, Selahattin (1965). “Dil Pelesengi”. *Hisar Dergisi*. S. 24. s. 5-7.
- Batu, Selahattin (1966). “Halk Ağzı mı, Kültür Dili mi?”. *Hisar Dergisi*. S. 25. s. 14-16, 31.
- Beyzadeoğlu, Yusuf Ziya (1980). “Atatürk Dil Akademisi”. *Hisar Dergisi*. S. 274 (199). s. 3-4.
- Buğra, Tarık (1967). “Dil Oyunları”. *Hisar Dergisi*. S. 45. s. 5.
- Burdurlu, İbrahim Zeki (1954). “Türkçe Yazabilmek”. *Hisar Dergisi*. S. 48. s. 8-9.
- Burdurlu, İbrahim Zeki (1954). “Düşünce ve Cümle”. *Hisar Dergisi*. S. 51. s. 12-13.

- Çınarlı, Mehmet (1964). "Yeniden Çıkarken". *Hisar Dergisi*. S. 1. s. 3.
- Çınarlı, Mehmet (1965). "Dil Üzerine". *Hisar Dergisi*. S. 15. s. 16-18.
- Çınarlı, Mehmet (1965). "Yine Dil Üzerine". *Hisar Dergisi*. S. 16. s. 3-4.
- Çınarlı, Mehmet (1966). "Dil Devrimi, Türkçüler ve Atatürk". *Hisar Dergisi*. S. 32. s. 3-5.
- Çınarlı, Mehmet (1971). "Uyumak, Uyanmak Üzerine". *Hisar Dergisi*. S. 91. s. 3-4.
- Çınarlı, Mehmet (1972). "Dil Konusuna Dönüş". *Hisar Dergisi*. S. 100. s. 3-4.
- Çınarlı, Mehmet (1972). "Şiir, Dil ve Millet". *Hisar Dergisi*. S. 108. s. 3-4.
- Çınarlı, Mehmet (1976). "Cevap Bekleyen Sorular". *Hisar Dergisi*. S. 147. s. 3.
- Çınarlı, Mehmet (1980). "Mahallî Söyleyiş, Yaşayan Türkçe ve Hukuk Dili". *Hisar Dergisi*. S. 272. s. 3-4.
- Çınarlı, Mehmet (1980). "Hoşça Kalın". *Hisar Dergisi*. S. 277. s. 3-5.
- Çınarlı, Mehmet (1987). "Hisar'dan Hatıralar". *Türk Dili*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara. C. 53. S. 425. s. 307.
- Çınarlı, Mehmet (1998). "Hisar". *TDV İslam Ansiklopedisi*. C. 18. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. s. 127.
- Çongur, H. Rıdvan (1967). "Radyoda 'Hisar' Saati". *Hisar Dergisi*. S. 38. s.16-17.
- Dağtekin, Fuat (2022). *Türkiye'de Dil Tartışmaları (1950-1983)*. İstanbul: Dün Bugün Yarın Yayınları.
- Dağtekin, Fuat (2022). "Modern Dil Tartışmaları Bağlamında Türk Dili Dergisinin Osmanlı Türkçesine Yaklaşımı (1951-1960)". *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*. S. 28. s. 23-63.
- Emiroğlu, Öztürk (2009). "Kaynağını Gelenekten Alan Hisarcılar". *Turkish Studies*. S. 4. s. 1309.
- Hacıeminoğlu, M. Necmettin (1966). "Radyonun Dili Üzerine". *Hisar Dergisi*. S. 35. s. 14-15.
- Hacıeminoğlu, M. Necmettin (1967). "Gene Radyonun Dili Üzerine". *Hisar Dergisi*. S. 37. s. 12-15.
- Hacıeminoğlu, M. Necmettin (1967). "Sanatkâr, Düşünür, Mütercim ve Dil". *Hisar Dergisi*. S. 39. s. 14-15.
- Hacıeminoğlu, M. Necmettin (1972). "Uydurmacıların Asıl Maksadı". *Hisar Dergisi*. S. 105. s. 10-11.
- Kaplan, Mehmet (1952). "Dil Hakkında". *Hisar Dergisi*. S. 30. s. 3-4.
- Kaplan, Mehmet (1952). "Batı Medeniyeti ve Kök Bilgi". *Hisar Dergisi*. S. 31. s. 6-7.
- Kaplan, Mehmet (1953). "Eski Kültürü Öğrenmek Zarureti". *Hisar Dergisi*. S. 33. s. 4-5.
- Kaplan, Mehmet (1965). "Dil ve Kültür". *Hisar Dergisi*. S. 22. s. 3.

- Kaplan, Mehmet (1967). "Dilde Aşırılık ve İtidale Dair". *Hisar Dergisi*. S. 47. s. 4-5.
- Kaplan, Mehmet (1968). "Osmanlı ve Osmanlıca". *Hisar Dergisi*. S. 54. s. 5-6.
- Kaplan, Mehmet (1972). "Osmanlıca". *Hisar Dergisi*. S. 105. s. 5.
- Kaplan, Mehmet (1972). "Eski Dilden Yeni Dile". *Hisar Dergisi*. S. 106. s. 9-11.
- Kaplan, Mehmet (1973). "Dil ve İnsan". *Hisar Dergisi*. S. 109. s. 6-8.
- Kaplan, Mehmet (1973). "Osmanlı, Osmanlıca, Osmanlıcılık". *Hisar Dergisi*. S. 116. s. 3.
- Kaplan, Mehmet (1975). "Dil ve Edebiyat". *Hisar Dergisi*. S. 136. s. 5-7.
- Kaplan, Mehmet (1975). "Ortak Dil, Kültür Dili ve İlmî Terimler". *Hisar Dergisi*. S. 141. s. 3-4.
- Kaplan, Mehmet (1976). "Dilde Zenginlik ve Fakirlik". *Hisar Dergisi*. S. 148. s. 5.
- Karaer, Mustafa Necati (1964). "Sanatçının Dili". *Hisar Dergisi*. S. 3. s. 8-9.
- Karaer, Mustafa Necati (1964). "Türkçede Yabancı Kelimeler". *Hisar Dergisi*. S. 2. s. 15.
- Korkmaz, Zeynep (2007). "26 Eylül ve Dilimizi Türkçeleştirme Yolundaki Gelişme Süreçleri". *Türk Dili Üzerine Araştırmalar III*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kukul, M. Halis (1979). "Yine Dil Meselesi". *Hisar Dergisi*. S. 263. s. 17.
- Kukul, M. Halis (1980). "Mefhumlar Anarşisi". *Hisar Dergisi*. S. 268. s. 14.
- Külebi, Cahit (1953). "Düşünü Üzerine". *Hisar Dergisi*. S. 36. s. 3.
- Meriç, Cemil (1970). "Ümrandan Uygarlığa". *Hisar Dergisi*. S. 70. s. 5-7.
- Nazım, Mehmet (1967). "Öztürkçe Masalı". *Hisar Dergisi*. S. 38. s. 3.
- Nazım, Mehmet (1967). "TDK'nın Otopsi". *Hisar Dergisi*. S. 40. s. 26-27.
- Nazım, Mehmet (1967). "TDK'nın Otopsi". *Hisar Dergisi*. S. 43. s. 14-15.
- Nazım, Mehmet (1967). "Biraz Utanmaz mısınız?". *Hisar Dergisi*. S. 45. s. 19.
- Nazım, Mehmet (1967). "Türkçeyi Sevmek". *Hisar Dergisi*. S. 46. s. 6.
- Ozansoy, Munis Faik (1951). "Dil Meselesi". *Hisar Dergisi*. S. 12. s. 3.
- Ozansoy, Munis Faik (1952). "Dilcilik Oyunu". *Hisar Dergisi*. S. 29. s. 3.
- Ozansoy, Munis Faik (1953). "Nesrimiz". *Hisar Dergisi*. S. 40. s. 3.
- Ozansoy, Munis Faik (1954). "Dilde Soysuzlaşma". *Hisar Dergisi*. S. 52. s. 3.
- Ozansoy, Munis Faik (1964). "Dilde Ölçü". *Hisar Dergisi*. S. 4. s. 3.
- Ozansoy, Munis Faik (1964). "Sarsak Cümleler İnmeli Mısralar". *Hisar Dergisi*. S. 8. s. 3.
- Ozansoy, Munis Faik (1965). "Özleştirme Değil Bulandırma". *Hisar Dergisi*. S. 19. s. 3-4.
- Ozansoy, Munis Faik (1966). "Dile Saygı". *Hisar Dergisi*. S. 26. s. 3.

- Ozansoy, Munis Faik (1966). "Yarına Karşı Sorumluluğumuz". *Hisar Dergisi*. S. 34. s. 3.
- Ozansoy, Munis Faik (1968). "Yine Dil Konusu". *Hisar Dergisi*. S. 57. s. 3.
- Özakman, Turgut (1964). "Tarih Şuuru ve Dil Üstüne". *Hisar Dergisi*. S.4. s. 9.
- Özakman, Turgut (1964). "Gene Dil Sorunumuz". *Hisar Dergisi*. S. 9. s. 14-15.
- Özakman, Turgut (1966). "Radyonun Dili Üzerine". *Hisar Dergisi*. S. 36. s. 6-7.
- Sevin, Nurettin (1965). "Türkçenin Ses Zenginliği". *Hisar Dergisi*. S. 16. s. 16-17.
- Sevin, Nurettin (1965). "Gelişen Türkçede Zevk İnceliği". *Hisar Dergisi*. S. 19. s. 16-18.
- Sevin, Nurettin (1973). "Bilmek mi Bilmemek mi?". *Hisar Dergisi*. S. 117. s. 9-10.
- Sevin, Nurettin (1975). "Sahne Dili". *Hisar Dergisi*. S. 137. s. 14-16.
- Timurtaş, Faruk Kadri (1964). "Dil ve Dilde Devrim". *Hisar Dergisi*. S. 4. s. 11.
- Timurtaş, Faruk Kadri (1964). "Dilde Yenilik ve Yeni Kelimeler Meydana Getirilişi". *Hisar Dergisi*. S. 5. s. 12.
- Timurtaş, Faruk Kadri (1964). "Dil Davasının Esas Noktaları". *Hisar Dergisi*. S. 8. s. 7.
- Timurtaş, Faruk Kadri (1965). "Dil Davasının Çözümü". *Hisar Dergisi*. S. 14. s. 18/26.
- Timurtaş, Faruk Kadri (1965). "Gerçek Dil Bayramı". *Hisar Dergisi*. S. 23. s. 7-9.
- Uzer, Suat (1953). "Mehmet Kaplan'la Bir Konuşma". *Hisar Dergisi*. S. 34. s. 10-11.
- Yıldız, Abdullah (2018). *Hisar Dergisi Şairlerinin Şiirlerinde Halk Bilimi Unsurları*. Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.